

Forside foto: Ilja Hendel

Foto: Hans Fredrik Asbjørnsen

1. Forord

Mat- og drikkenæringen er den største fastlandsindustrien i Norge. Bare nærmere 2.000 av medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke sysselsetter alene bortimot 40.000 årsverk. Spredt over hele landet bidrar små og store mat- og drikkeprodusenter til sysselsetting, verdiskaping og investeringer, men først og fremst til at norske forbrukere kan velge mellom et stort utvalg av produkter med høy kvalitet i butikkhyllene og på serveringssteder.

Produksjon av mat og drikke er en av få komplette verdikjeder i Norge, og består av mange ulike bransjer. For mange av disse bransjene og bedriftene er råvarer og andre innsatsfaktorer fra norsk jordbruksproduksjon avgjørende. Felles for hele næringen er samtidig at den er tett integrert i, og avhengig av, velfungerende internasjonale verdikjeder.

NHO Mat og Drikkes konjunkturrapport, som utgis for første gang i år, skal bidra til innsikt og kunnskap om en mangfoldig og viktig næring. Vi ønsker å formidle fakta om utviklingen i næringen, og analyser av hva som påvirker mat- og drikkeprodusenter i alle bransjer og deler av landet. Ambisjonen er å være med på å gi både bedrifter og myndighetene et best mulig beslutningsgrunnlag når driftsmessige avgjørelser eller investeringsplaner diskuteres, eller regulatoriske grep og politiske initiativer vurderes.

Hovedtemaet i denne rapporten er *dyrtid i mat- og drikkenæringen*. Etter tørkeår, pandemiårene, internasjonal uro og det siste halvannet året også med krig i Europa, gir dette valget seg selv. Nå preges både norsk og internasjonal økonomi av høy inflasjon, stigende renter og store svingninger i, og til dels betydelig høyere, energipriser. Usikkerheten er større enn på mange år. Disse utviklingstrekkene berører naturligvis også mat- og drikkeprodusentene sterkt. Hva dette betyr, og hvordan det påvirker bedriftene og samfunnet, har vi beskrevet nærmere i rapporten.

Konjunkturrapporten bygger på undersøkelser blant medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke og offisiell statistikk. Analysene er våre egne. Rapporten inneholder naturligvis ingen anbefalinger om hvordan hver enkelt bedrift bør opptre i den situasjonen vi beskriver. Det er opp til den enkelte bedrift å avgjøre selv. Om konjunkturrapporten kan være ett av flere innspill som er til nytte når bedriftseiere og -ledere står overfor vanskelige avveininger med potensielt store konsekvenser for ansatte, lokalsamfunn, leverandører og kunder, er likevel mye oppnådd.

NHO Mat og Drikke har mange oppfatninger om hva som bør gjøres for å styrke mat- og drikkenæringens konkurransekraft å sikre investeringer og vekst. Fordi en konjunkturrapport først og fremst skal være en presentasjon av data, fakta og tilhørende analyser, er det imidlertid ingen direkte anbefalinger om politiske retningsvalg eller forslag om konkrete politiske tiltak i denne rapporten.

Dette er NHO Mat og Drikkes første konjunkturrapport. Vi ønsker at dette skal være en årlig publikasjon som kombinert med våre kvartalsrapporter om situasjonen i mat- og drikkenæringen, kan bidra til best mulig innsikt om næringen. Også derfor vil vi sette pris på tilbakemeldinger om hva vi kan gjøre bedre eller på en annen måte for å øke relevansen av rapporten, eller om temaer som ikke er berørt her, men som likevel vil kunne være av interesse.

God lesing!

Petter Haas Brubakk,
Administrerende direktør

Innhold

1 Forord	3
2 Innholdsfortegnelse	4
3 Dyrtid i mat- og drikkenæringen	6
4 Statistikk	14
4.1 Hovedtall for næringen	14
4.2 Ressurser	21
4.3 Konkurranssevne	23
4.4 Klima, miljø og areal	28

Alle foto: Ilja Hendel

---

3. Dyrtid i mat- og drikkenæringen

Dyrtid: *Dyrtid er en periode med høye eller sterkt økende priser. Dette kan gjelde en enkelt vare eller flere varer.*

snl.no

Alt har blitt dyrt.

De fleste merker inflasjonens effekt på økonomien. Mat og drikke, elektrisitet, transport, hytteturer, feriereiser, PC'er og møbler – omtrent alt har blitt dyrere den siste tiden. Ingen er skånet for effektene av dette.

Kostnadene for logistikkjenester steg raskt etter de første månedene av pandemien. Deretter økte råvareprisene på enkeltvarer, før prisstigningen rammet bredt. Så invaderte Russland Ukraina, og energitilførselen til Europa ble alvorlig begrenset. Først steg gassprisene. Så slo effekten inn i ordinære elektrisitetspriser. Etter hvert kom også prisøkningen på kapital, og det siste året har styringsrenten i Norge blitt hevet med 2,5 prosentpoeng. Hver for seg, og til sammen, kan disse kostnadssjokkene gi store utfordringer for mat- og drikkenæringen.

Industriell mat- og drikkeproduksjon er basert på videreforedling av råvarer i volum til ferdigvarer i håndterbare størrelser for konsumentene. Disse prosessene krever innsatsfaktorer i form av kapital, råvarer, emballasje, energi og transport. Alle disse fem elementene har til tider, av ulike årsaker, vært knappe. Dette gir konsekvenser for prisen i markedet.

I dette kapitlet ser vi nærmere på årsakene til prisutviklingen, konsekvensene dette har for mat- og drikkenæringen og fremtidsutsiktene.

Energi

Etter Russlands invasjon av Ukraina i februar 2022, har energikostnadene for bedrifter og husholdninger skutt i været. Ikke minst har knappheten på gassleveranser til Europa gitt store utslag i elektrisitetsprisene og ført til de historisk høye strømprisene som har vært den siste tiden. De høye energiprisene preger hele Europa, og skyldes mange forhold.

Dette gjelder også for norske bedrifter og husholdninger. Ordningen med strømstøtte til private hjem har blitt opprettholdt, mens raskt stigende energikostnader har gjort driftssituasjonen utfordrende for utsatte deler av næringslivet. Naturgass og elektrisk kraft er de dominerende energikildene også i mat- og drikkeproduksjonen. Bedriftene har i liten grad mulighet til å skifte til en rimeligere energikilde på kort sikt.

Den raske veksten i, og de høye nivåene for energiprisene har bidratt til å øke produksjonskostnadene, særlig for de fleste bedrifter i de tre sørligste prissonene. Produksjonskostnadene må i prinsippet dekkes gjennom prisøkninger eller kostnadskutt på andre områder, dersom bedriften ønsker å fortsette aktiviteten. Produsentprisene i mat- og drikkenæringen har økt veksten jevnt siden andre halvdel av 2021, i takt med økende energipriser i Norge og Europa. I mai 2023 var årsveksten på 14,7 prosent i hjemmemarkedet, der mesteparten av mat- og drikkeproduksjonen i Norge blir solgt. Økningen i produksjonskostnader har etter hvert begynt å vise seg i prisene kunden må betale i dagligvarebutikken. Konsumprisindeksen for matvarer og alkoholfrie drikkevarer viste i mai 2023 en veksttakt på 12,7 prosent.

Statistisk Sentralbyrå har beregnet strømintensitet, (strømutgifter som andel av omsetning), for en rekke forskjellige næringer, inkludert mat- og drikkenæringen og flere bransjer innenfor denne.¹ Denne beregningen viser at forskjellene mellom landsdelene har blitt bekymringsverdige store. Store forskjeller over tid virker konkurransevidende og kan påvirke investerings- og driftsbeslutninger,

¹ www.ssb.no/energi-og-industri/energi/artikler/moderate-stromsjokk-for-de-fleste-i-naeringslivet

spesielt når det gjelder plassering av anlegg og investering i ny kapasitet. Slike konkurransevidringer skaper en ulempe for bedrifter i de sørlige prisområdene hvor strømprisen har vært høyest. Det er særlig de som ikke kan flytte drift eller anlegg som berøres. Dersom situasjonen vedvarer, kan en slik konkurranseulempe bidra til ineffektiv plassering av ny kapasitet.

Norsk kraftforsyning består av vannkraft, vindkraft og solkraft, hvor den første står for hele 89 prosent av total norsk kraftproduksjon.² Vannkraft er en regulerbar kraftkilde, noe som betyr at man kan lagre energi. Dette gir stor fleksibilitet og mulighet til å justere produksjonen etter behov. Usikkerheten knyttet til vannkraft er fyllingsgraden i vannmagasinene til enhver tid. Dette avhenger av den årlige nedbørmengden og kan variere mye fra år til år. I forbindelse med det grønne skiftet og et økende innslag av uregulerbar kraft, som vindkraft og solkraft, vil større variasjoner i pris være sannsynlig. Til tross for fallende energipriser inn i sommeren 2023, er det stor grunn til å forvente høyere priser utover høsten og gjennom vinteren når kraftbehovet igjen øker. Hvis vi sammenligner SSBs beregning av strømsjokk med bedriftenes driftsmargin, (driftsresultat som andel av omsetning), ser vi hvilken andel av bedriftens kortsiktige økonomiske handlingsrom som spises opp av strømkostnadene. Beregningen er utført på en strømpris på 160 øre, mens gjennomsnittsprisen

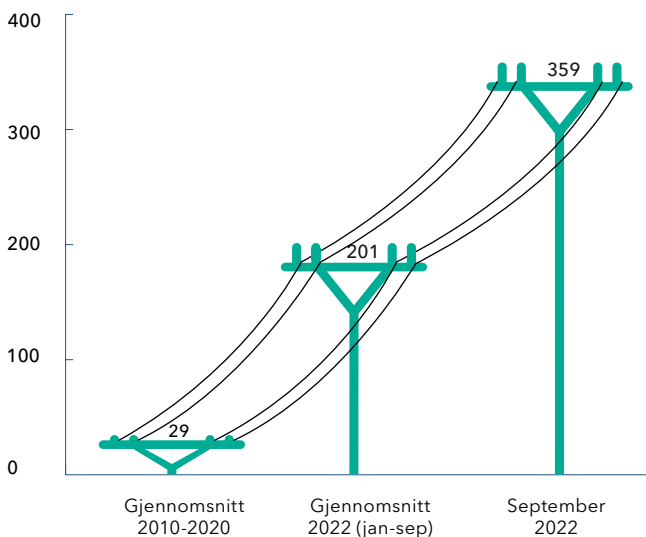
i de tre sørligste strømsone i september 2022 var på over 350 øre per kilowattime, (3. kvartal var toppunktet for strømprisene i 2022).

NHO Mat og Drikkes beregninger viser at, alt annet likt, vil en strømpris på 160 øre spise opp omtrent 20 prosent av bedriftens handlingsrom i snitt, og betydelig mer for enkelte bransjer i næringen. Selv en strømpris på 160 øre per kilowattime er langt over de normale strømprisnivåene før pandemien.

Energikostnadene vil også ha store konsekvenser for bedriftenes driftsresultater, spesielt i de sørlige prissonene. I NHOs medlemsundersøkelse for september 2022 svarte over 20 prosent av de spurte bedriftene i Sør-Norge at energikostnadene ville redusere driftsresultatet med mer enn 50 prosent. I samme undersøkelse svarte over halvparten av de spurte bedriftene at strømprisene kom til å påvirke sysselsettingen i bedriften negativt. Selv om strømprisene falt en del mot slutten av 2022 og gjennom starten på 2023 er prisen på energi fortsatt en stor bekymring for bedriftene i mat- og drikkenæringen. Dette kommer tydelig fram i NHOs medlemsundersøkelse for februar 2023 hvor 35 prosent av de spurte bedriftene i NHO Mat og Drikke svarer at strømprisene vil ha den største negative konsekvensen for bedriftens driftsresultat i 2023.

² energifaktanorge.no/norsk-energiforsyning/kraftforsyningen/

Figur 3.1: Gjennomsnittlig strømpris, strømsone NO1. Øre/kWh.

Kilde: Nord Pool.

Råvarer

Norsk mat- og drikkenæring foredler råvarer fra Norge og utlandet. Stabil tilgang er avgjørende for at bedriftene skal kunne planlegge produksjon, sysselsetting og aktivitet. Råvaremarkedene er i sin natur internasjonale, og sammen med den innenlandske landbrukspolitikken er det krevende for mange bedrifter å ha en forutsigbar tilgang på innsatsfaktorer.

Koronapandemien, med nedstengninger, reiserestriksjoner og andre forstyrrelser i verdikjedene har skapt sterk prisvekst på mange råvarer fra siste halvdel av 2020 og frem til i dag. Råvarer som soyabønner, mais, hvete og kaffe har vokst eksplosivt i pris. Dette er sentrale og viktige råvarer i produksjonen av en rekke mat- og drikkeprodukter, og rammer nær sagt alle sektorer.

Krigsutbruddet i Ukraina har hatt en kraftig påvirkning på verdens råvaremarkeder, særlig når det gjelder korn og vegetabiliske oljer. Russland og Ukraina var sentrale leverandører av korn og matoljer til verdensmarkedene, og krigsutbruddet førte til redusert tilgang og økte priser på disse råvarene. Dette rammet også norske mat- og drikkeprodusenter. I en undersøkelse fra april 2022 svarte

nesten hver tredje av de spurte bedriftene i mat- og drikkenæringen at krigen har ført til økte kostnader på disse råvarene. I samme undersøkelse melder hver femte av de spurte bedriftene at de opplever redusert tilgang som følge av krigen.

Den norske landbrukspolitikken regulerer prisene på de råvarene myndighetene har valgt å beskytte gjennom tollvernet. For alle andre råvarer må den norske mat- og drikkenæringen forholde seg til verdensmarkedsprisene. I tillegg kommer periodene der norske råvarer ikke er i sesong, og produksjonsbedriftene må importere fra verdensmarkedene.

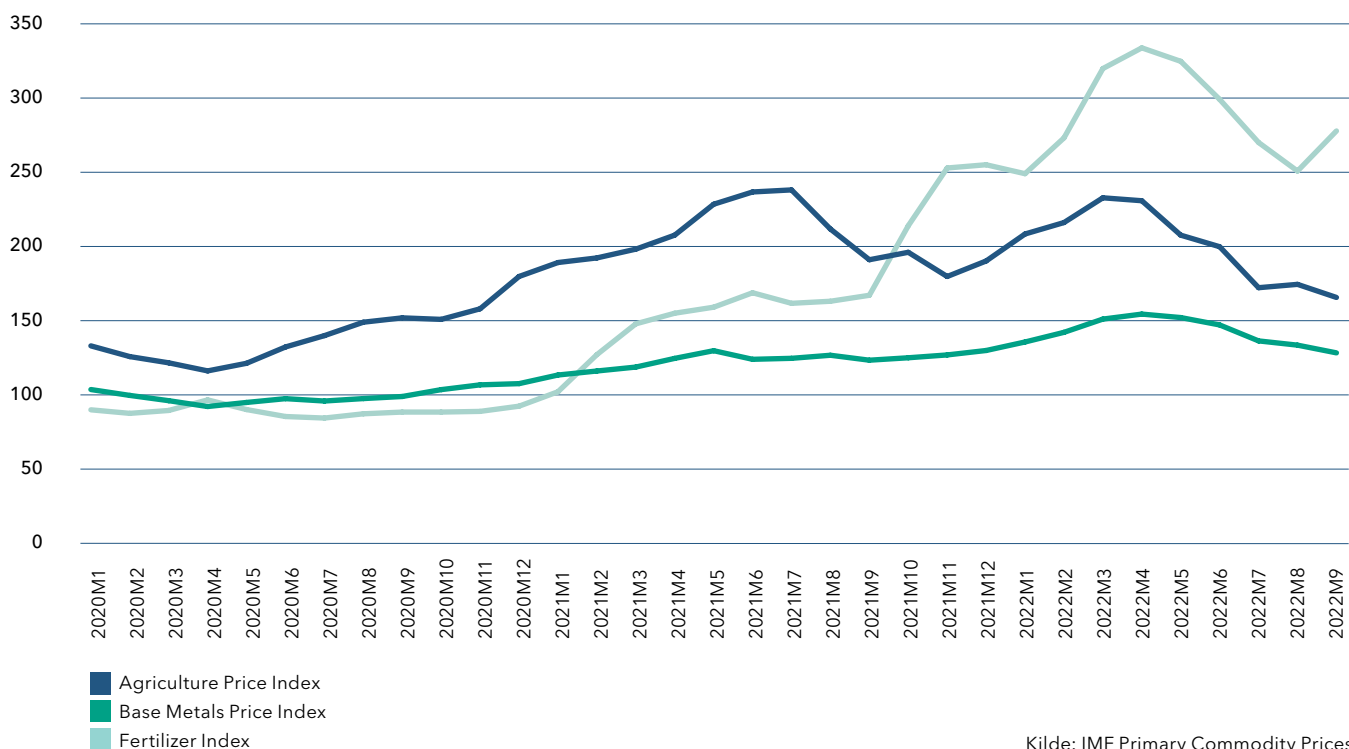
Det er ikke bare bedriftenes egenproduksjon som lider av mangel på råvarer. Dette har også rammet emballasjeprodusentene, blant annet i produksjon av aluminiumsbokser til øl og brus. Plastindustrien har også opplevd råvaremangel, økte priser på råvarer og leveringsproblemer. Dette har ført til at også plast som emballasje til varer har blitt rammet av dyrtiden. I tillegg har primærprodusenter av jordbruksprodukter opplevd økt pris og redusert tilgang på gjødsel, som følge av høye gasspriser og redusert produksjon ved flere anlegg. Gjødselproduksjon er også påvirket av krigen i Ukraina, fordi Russland og Belarus har vært viktige leverandører av råvarer til mineralgjødsel, samtidig som Russlands struping av gasseksporten gjør gjødselproduksjon mye dyrere.

Den langt største utgiftsposten i mat- og drikkenæringens resultatregnskap er varekostnader, og endrede innkjøpspriser på sentrale råvarer betyr kostnadsøkninger for mat- og drikkeprodusentene. Dette kan allerede sees i kvartalsvis nasjonalregnskap, der prisveksten på vareinnsats for mat- og drikkenæringen var på over 11 prosent andre kvartal 2022. Jordbruksoppgjørene i 2022 og 2023 har effekt fra 1. juli samme år, og vil derfor gi en ytterligere effekt i inneværende halvår.

Europeiske råvareprodusenter har en lignende utvikling som norske, med 25 prosent årsvekst i produsentprisene i andre kvartal 2022. Dette er prisene norsk mat- og drikkenæring må betale når de må hente råvarer fra Europa, noe som bidrar til å forklare den eksplosive prisveksten på matvarer som innsatsfaktor i annen produksjon. Her har importprisene steget med hele 48 prosent på ett år.

Figur 3.2: Prisindekser for sentrale råvaregrupper.

Kilde: IMF Primary Commodity Prices.

Transport og logistikk

I 2022 importerte norske bedrifter råvarer og ingredienser til foredling til over 21 milliarder kroner. Utenlandske innsatsfaktorer er dermed sentrale i norsk mat- og drikkeproduksjon. Det er også stor grad av intern handel i mat- og drikkenæringen, der spesielt de store samvirkebedriftene både leverer råvarer til andre aktører, og selv driver med foredling. Det gjør at mat- og drikkenæringen også er en stor kjøper av logistiktjenester, både i Norge og internasjonalt.

Da koronapandemien brøt ut i starten av 2020 ble grensene i mange land verden rundt stengt. Dette medførte blant annet en rekke forstyrrelser i internasjonal varefrakt. Transport av varer på både lastebil, tog og båt ble kraftig rammet som følge av nedstengte landegrensener og høy kontroll ved import og eksport av varer. En annen hendelse som hadde stor påvirkning på internasjonal vareflyt og transport var blokkeringen i Suez-kanalen påsken 2021. Til tross for at blokkeringen "kun" varte i

seks dager var de økonomiske konsekvensene av stor karakter. Dette skyldes blant annet at hendelsen fikk store ringvirkninger for resten av logistikksystemene knyttet til transport av varer. Flere kinesiske havnebyer måtte stenge ned, noe som hindret lasting og lossing av containerskip. Dette førte i sin tur til forsinkelser og lokal knapphet på enkelte varer, samtidig som distribusjonen av fulle og tomme skip i verdensmarkedene ble forrykket. Forskning fra IMF³ har vist at den typiske reisetiden for et skip i internasjonal handel økte sammenlignet med perioden før pandemien, og effekten fortsatte til slutten av 2021. Begge disse hendelsene viser noe av sårbarheten som finnes i internasjonal varefrakt. Transport og logistikk knyttet til varehandel er en del av svært komplekse systemer som er avhengige av mange ulike faktorer. Effektene av slike forstyrrelser kan dermed bli store for de som driver transporttjenestene, men også for de som er avhengige av varene som transporteres.

³ Komaromi, Cerdeiro & Liu (2022): Supply Chains and Port Congestion Around the World. International Monetary Fund Working Papers WP/22/59.

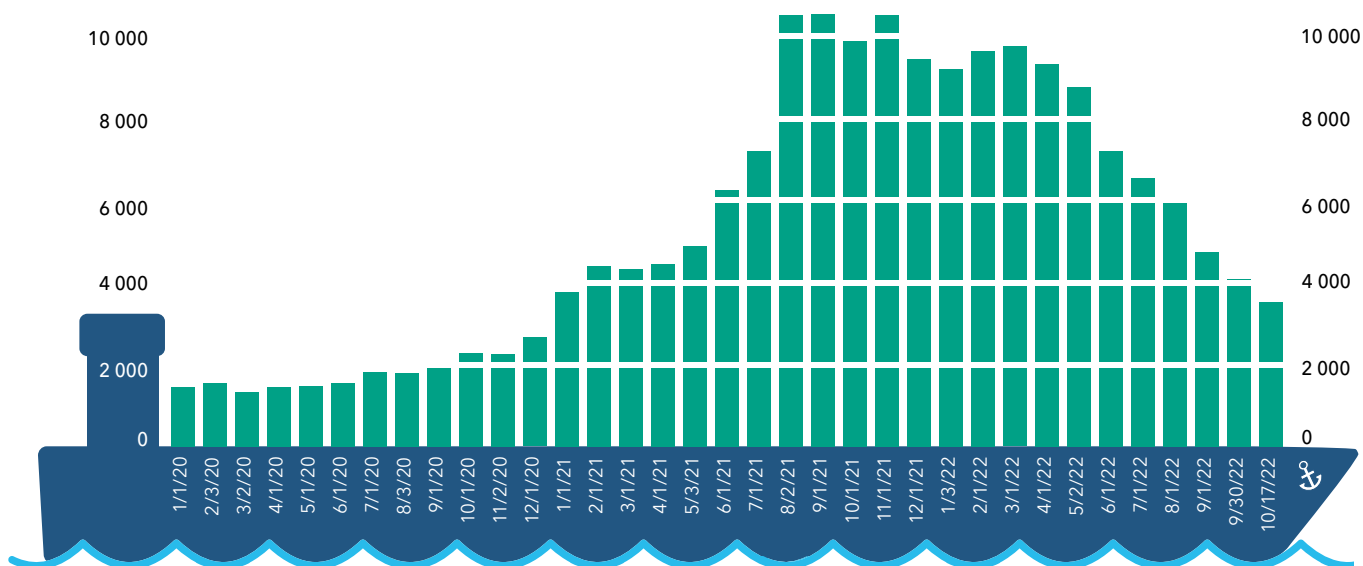
Forsinkelser og flaskehals i transport- og logistikk-systemer skaper kostnadsvekst for de som etterspør disse tjenestene. Baltic Dry Index, en indeks over fraktkostnader globalt, nådde høsten 2021 sitt høyeste nivå siden perioden rett før finanskrisen i 2008 (figur 3.3). Denne indeksen har siden falt kraftig tilbake, og ligger nå på svakt forhøyede nivåer sammenlignet med det typiske indeksnivået de siste 30 årene. Russlands invasjon av Ukraina har også påvirket logistikksystemene og tilgangen på transporttjenester for norske bedrifter. I en undersøkelse i april 2022 svarte 38 prosent av de spurte bedriftene at de opplever redusert tilgang til transport og logistikk som følge av krigen. I samme undersøkelse svarte 59 prosent at de opplevde prisøkninger på de samme tjenestene.

Under koronapandemien ble konsumet i Norge vridd fra tjenestekonsum til varekonsum. Denne vridningen, sammen med koronapandemiens reiserestriksjoner, bidro til et økt transportbehov for varer. I stedet for at personer reiste ut og inn av landet på ferie, grensehandel eller helgetur, måtte utenlandske varer fraktes til oss, og norske varer fraktes til utlandet.

Internasjonale shippingrater har totalt sett falt mye siden toppen i september 2021, men det har vært en klar forskjell i kostnader for shipping med utgangspunkt i forskjellige havner. Kostnadene for å transportere containere ut av havn i Kina, for eksempel Shanghai, har ligget langt over kostnadene for å transportere containere til disse havnene. Denne forskjellen har blitt redusert siden fraktratene var på topp. Kinas null-covid-politikk og vilje til å stenge ned millionbyer på kort varsel, kan derimot potensielt skape en varig kostnadsulempe for shipping ut av Kina.

Transportkostnadene for innenlandsk transport i Norge på lastebil har siden andre kvartal 2021 hatt kostnadsvekst på seks prosent eller mer, og kostnadsveksten fortsatte å øke frem til tredje kvartal 2022. Denne kostnadsveksten veltes etter hvert over til bedriftene, som også må ta høyde for internasjonale priser. For lastebiltransport i Norge er det spesielt kapital- og drivstoffkostnadene som driver prisene oppover. Disse prisene har også falt gjennom slutten på 2022 og starten på 2023 i samsvar med noe lavere drivstoffpriser.

Figur 3.3: Daglig fraktcontainerindeks, pris per container (USD).

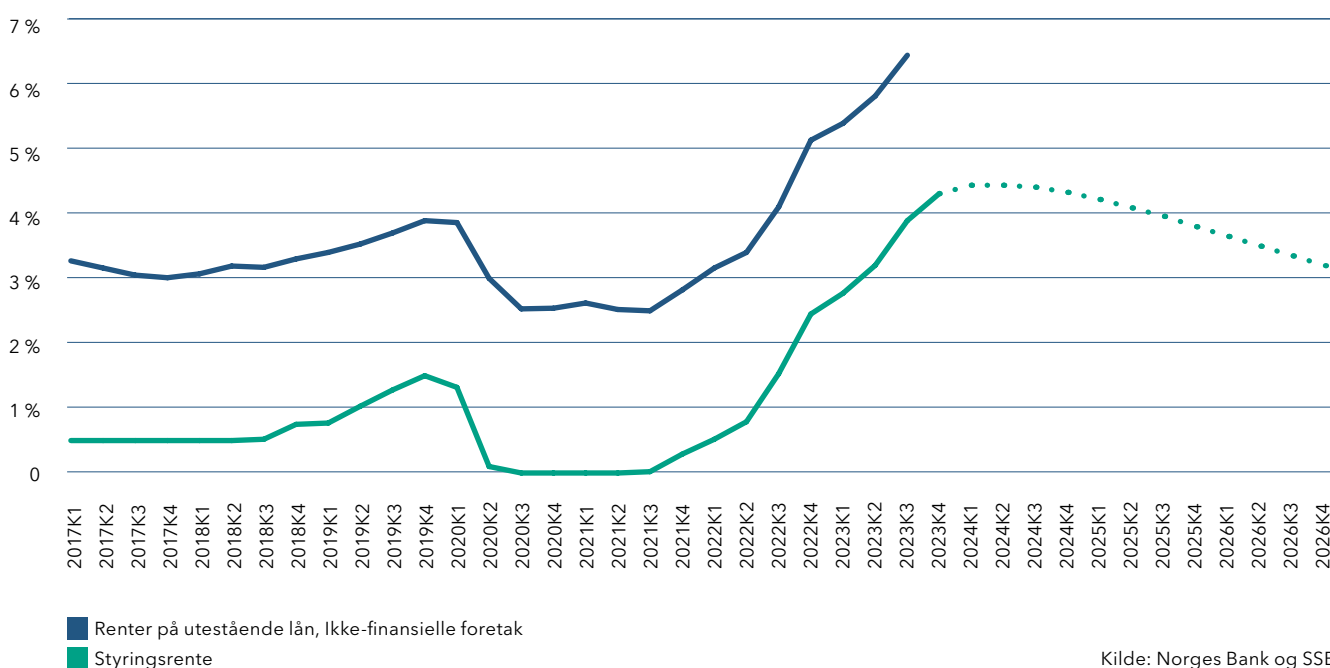
Kilde: Freightos Data

Økt kostnad på kapital og svak kronekurs

Gjennom koronapandemien ble styringsrenten, og dermed også utlånsrentene fra norske banker senket kraftig. Norges Bank satte ned styringsrenten til et historisk lavt nivå på null prosent den 7. mai 2020. Etter hvert som restriksjonene og smitteverntiltakene ble lettet, og aktiviteten i norsk økonomi tok seg opp igjen, har Norges Bank som forventet, gradvis hevet styringsrenten. Som en følge av at inflasjonen i lang tid har ligget langt over målet på 2 prosent har styringsrenten blitt hevet mer enn det de fleste hadde sett for seg i tiden etter pandemien. Veksten i økonomien har avtatt noe den siste tiden, men aktiviteten er fortsatt høy. Arbeidsmarkedet er forholdsvis stramt med lav arbeidsledighet. Som en følge av et historisk høyt lønnsoppgjør og vedvarende høy prisvekst har Norges Bank stadig økt styringsrenten og rentebanen som viser når rentetoppen forventes å nås. Slik situasjonen er nå, er det ikke usannsynlig med en rentetopp for styringsrenten i området rundt 4,5 prosent. Dette har stor innvirkning på både private husholdningers økonomi og bedriftenes økonomi. Økte rentekostnader vil bety at mange bedrifter får økte kostnader på eksisterende og nye lån. Dette medfører at bedrifter i mat- og drikkenæringen får en ekstra kostnad på kapital i tillegg til allerede høye råvare- og energipriser.

I tillegg til økt rente og den høye prisveksten som oppleves for tiden, har den norske kronen svekket seg kraftig mot de aller fleste valutaene til Norges handelspartnere. Dollar, pund og euro har blitt mye dyrere for nordmenn, noe som medfører at alt av import har blitt dyrere. Dette får også konsekvenser for bedriftene i mat- og drikkenæringen, ettersom svært mye av råvarer og andre innsatsfaktorer som benyttes i produksjon av norske matvarer importeres til Norge. Selv om mat- og drikkenæringen i Norge hovedsakelig produserer og selger produktene i Norge, må bedriftene forholde seg til internasjonale priser og internasjonal konkurranse. Dette betyr at den svake norske kronen i dag er en merkostnad for de aller fleste bedrifter i næringen. En svak norsk krone vil være gunstig for bedrifter som eksporterer varer ut av Norge, dette kan være produkter som fisk og olje, men en ulempe for bedrifter som importerer innsatsfaktorer og selger i innenlandsmarkedet.

Figur 3.4: Styringsrente fra Norges Bank og renter på utestående lån for ikke-finansielle foretak.

Kilde: Norges Bank og SSB

Hvordan ser fremtiden ut?

Gassprisene i Europa har falt mye siden toppen i august 2022, men det er fortsatt stor usikkerhet til utviklingen i prisene framover. En vedvarende konflikt mellom Russland og Ukraina vil kunne gi store svingninger i energiprisene slik vi har opplevd siden krigens start. Gassprisen vil kunne forventes å øke og holde seg på et høyt nivå når høsten og vinteren kommer, med den påvirkningen det har på strømprisen og øvrige energikostnader. Dette vil resultere både i redusert lønnsomhet for mange bedrifter og en overvelting av kostnadene videre i verdikjeden. Dersom mat- og drikkenæringen også skal lykkes med det grønne skiftet, er næringen helt avhengig av en høy andel bruk av fornybar kraft. I tillegg til bruk av vannkraft, som allerede er svært utbredt, blir også økt bruk av uregulerbar kraft som vind og sol svært viktig. Disse uregulerbare energikildene vil med stor sannsynlighet gi større prisvariasjoner etter-som denne type energi ikke kan lagres.

Mye av kostnadsdriveren i hele verdikjeden for mat og drikke er energikostnadene. Gassprisen treffer primærprodusenter direkte og gjennom gjødselproduksjon, noe som i sin tur gir kostnadsvekst for produksjonsbedriftene. Strømprisene treffer alle aktører som bruker strøm, men er spesielt vanskelig for de bedriftene som har et uelastisk forbruk.

Uelastisk forbruk: *Varer, produkter eller tjenester med lav priselastisitet har en uelastisk etterspørsel. Dette betyr at volumet som etterspørres endres lite ved en prisøkning.*

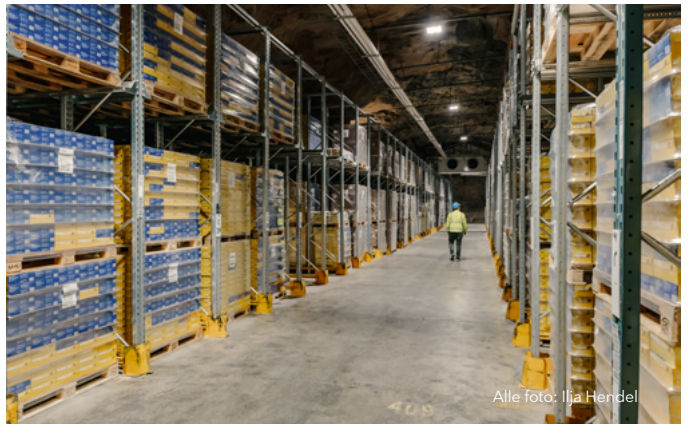
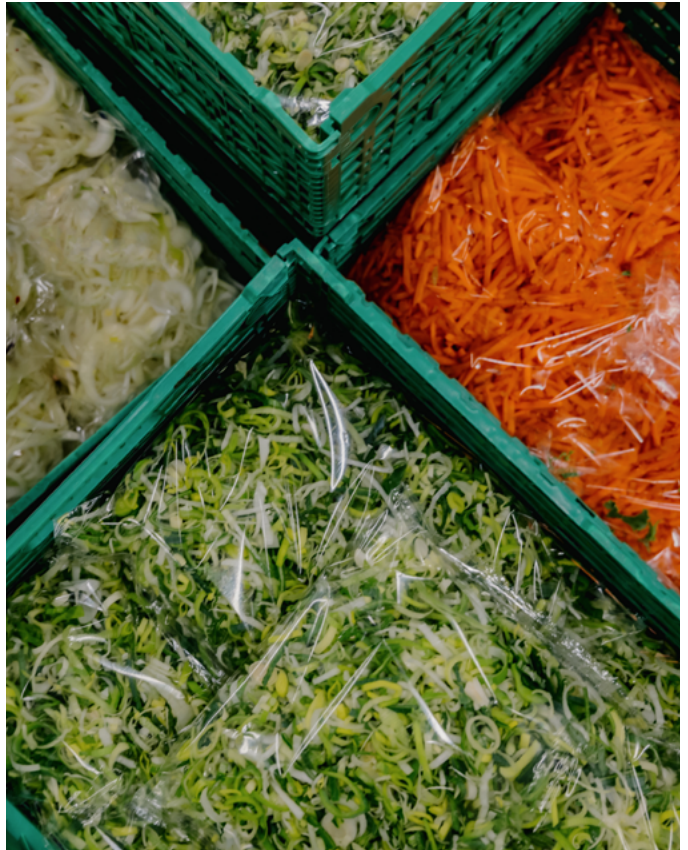
Et eksempel på uelastisk forbruk er kjølelager for grønnsaker, som er helt nødvendig for å holde produktene friske og vanskelig å redusere forbruket av i særlig grad, selv om strømkostnader øker

En langvarig krig i Ukraina vil påvirke verdensmarkedene for råvarer, særlig korn og vegetabiliske oljer. Selv om mesteparten av verdens korn dyrkes og konsumeres lokalt, representerer Russland og Ukraina substansielle andeler av verdens eksport, særlig på hvete. Dersom råvareprisene holder seg høye på verdensmarkedene vil rike land måtte betale mer, men vil klare å finansiere dette. Fattigere land, særlig i Midtøsten, Nord-Afrika og deler av Asia, vil miste tilgangen til kritiske råvarer dersom prisene blir for høye.

Da dagliglivet normaliserte seg etter pandemien, falt varekonsumet som forventet. I kombinasjon med de uvanlig store kostnadsøkningene den senere tiden, kan dette føre til etterspørselsvridninger og økt grensehandel.

Som en følge av svært høy inflasjon det siste året, og at prisveksten fortsatt ligger langt over Norges Banks mål på 2 prosent, er det ifølge Norges Bank sannsynlig at det kommer en siste renteheving i desember 2023. Dette betyr at det er ventet en rentetopp på 4,5 prosent for styringsrenten mot slutten av året basert på den informasjonen dagens økonomiske situasjon gir. Dette vil si at kostnaden på kapital kan ventes å øke enda noe mer enn i dag. Når det gjelder valutakurs og utviklingen til den norske kronen framover er dette svært usikkert. Økt rente isolert sett skal gi en sterkere norsk krone, men valutakursene avhenger også av utenlandsk rentenivå og mange andre faktorer.

Det peker i retning av at dyrtiden vil ha en varighet i alle fall på kort og mellomlang sikt fremover. Situasjonen til mat- og drikkenæringen antas dermed å fortsatt være svært krevende de neste kommende år.

Alle foto: Ija Hendel

---

4. Statistikk

Den landbaserte mat- og drikkenæringen er Norges største fastlandsindustri målt i sysselsetting, omsetning og verdiskaping. Næringen sørger for aktivitet og arbeidsplasser fra jord til bord, gjennom råvareproduksjon, foredling, distribusjon og utsalg. Norske mat- og drikkeprodusenter leverer stabile resultater og trygge produkter, med fokus på sunt kosthold og bærekraftig produksjon.

I dette kapittelet vil NHO Mat og Drikke presentere statistikk for mat- og drikkenæringen i Norge, og vise fram noen viktige hoved- og utviklingstrekk for næringen og norsk økonomi som helhet. Mat- og drikkenæringen representerer 14 prosent av det totale antallet bedrifter i fastlandsindustrien, og er dermed viktig for både sysselsetting og verdiskaping i alle landets fylker.

Kapittel 4 er inndelt i fire deler:

- Hovedtall for næringen
- Ressurser og sysselsetting
- Konkurranssevne
- Klima, miljø og areal

Tall og statistikk som presenteres i denne konjunkturrapporten er en kombinasjon av egne tall fra NHO og NHO Mat og Drikke, samt ulike andre kilder som Statistisk Sentralbyrå (SSB), Eurostat mfl.

4.1 Hovedtall for næringen

Omsetning

197
mrd. kr

Verdiskaping

37
mrd. kr

Brutto driftsresultat

13,3
mrd. kr

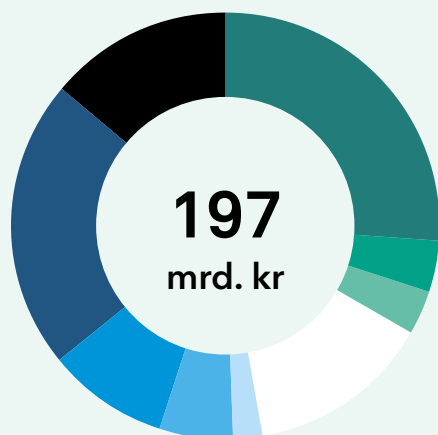

Lønnskostnader

23,7
mrd. kr

Bransje	Omsetning	Bearbeidingsverdi	Brutto driftsresultat	Lønnskostnader	Bruttoinvesteringer
Produksjon, bearbeiding og konservering av kjøtt og kjøttvarer	52 487	7 894	1 691	6 202	1 149
Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker	7 550	2 168	971	1 197	413
Produksjon av vegetabiliske og animalske oljer og fettstoffer	6 659	1 518	956	562	268
Produksjon av meierivarer og iskrem	25 956	7 568	3 072	4 496	1 246
Produksjon av kornvarer, stivelse og stivelsesprodukter	4 648	628	209	419	150
Produksjon av bakeri- og pastavarer	11 614	4 064	555	3 508	480
Produksjon av andre næringsmidler	17 361	4 872	1 985	2 887	698
Produksjon av fôrvarer	45 777	3 413	1 361	2 052	875
Produksjon av drikkevarer	25 113	4 851	2 459	2 393	606
Mat- og drikkenæringen samlet	197 164	36 974	13 259	23 715	5 885

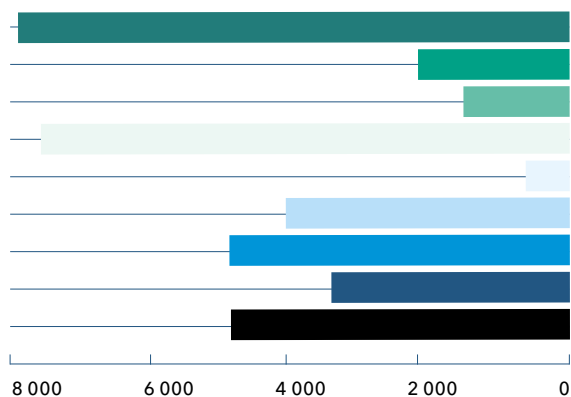
Alle tall i mill. kr

4.1.1. Omsetning*

52 487	Produksjon, bearbeiding og konservering av kjøtt og kjøttvarer
7 550	Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker
6 659	Produksjon av vegetabiliske og animalske oljer og fettstoffer
25 956	Produksjon av meierivarer og iskrem
4 648	Produksjon av kornvarer, stivelse og stivelsesprodukter
11 614	Produksjon av bakeri- og pastavarer
17 361	Produksjon av andre næringsmidler
45 777	Produksjon av fôrvarer
25 113	Produksjon av drikkevarer
197 164	Samlet omsetning

*Tall i mill. kr

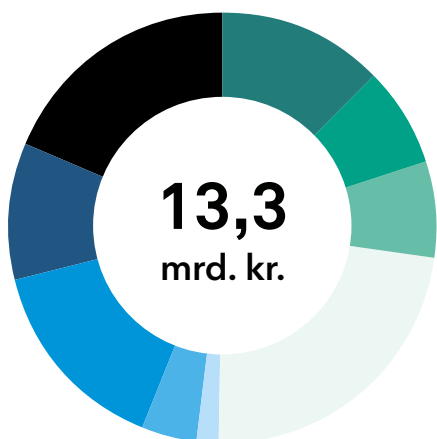

4.1.2. Bearbeidingsverdi*

7 894	Produksjon, bearbeiding og konservering av kjøtt og kjøttvarer
2 168	Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker
1 518	Produksjon av vegetabiliske og animalske oljer og fettstoffer
7 568	Produksjon av meierivarer og iskrem
628	Produksjon av kornvarer, stivelse og stivelsesprodukter
4 064	Produksjon av bakeri- og pastavarer
4 872	Produksjon av andre næringsmidler
3 413	Produksjon av fôrvarer
4 851	Produksjon av drikkevarer
36 974	Samlet bearbeidingsverdi

* Alle tall i mill. kr

Kilde: SSB

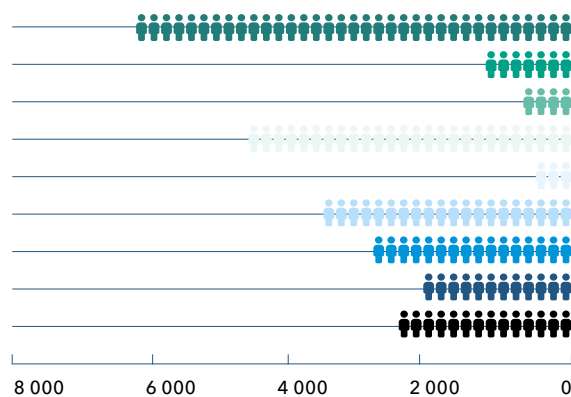

4.1.3. Brutto driftsresultat*

1 691	Produksjon, bearbeiding og konservering av kjøtt og kjøttvarer
971	Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker
956	Produksjon av vegetabiliske og animalske oljer og fettstoffer
3 072	Produksjon av meierivarer og iskrem
209	Produksjon av kornvarer, stivelse og stivelsesprodukter
555	Produksjon av bakeri- og pastavarer
1 985	Produksjon av andre næringsmidler
1 361	Produksjon av fôrvarer
2 459	Produksjon av drikkevarer
13 259	Samlet brutto driftsresultat

* Alle tall i mill. kr

Kilde: SSB

4.1.4. Lønnskostnader*

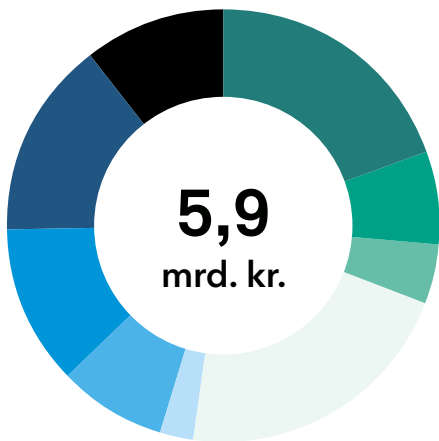
6 202	Produksjon, bearbeiding og konservering av kjøtt og kjøttvarer
1 197	Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker
562	Produksjon av vegetabiliske og animalske oljer og fettstoffer
4 496	Produksjon av meierivarer og iskrem
419	Produksjon av kornvarer, stivelse og stivelsesprodukter
3 509	Produksjon av bakeri- og pastavarer
2 887	Produksjon av andre næringsmidler
2 052	Produksjon av fôrvarer
2 393	Produksjon av drikkevarer
23 715	Samlede lønnskostnader

* Alle tall i mill. kr

Kilde: SSB

4.1.5. Bruttoinvesteringer*

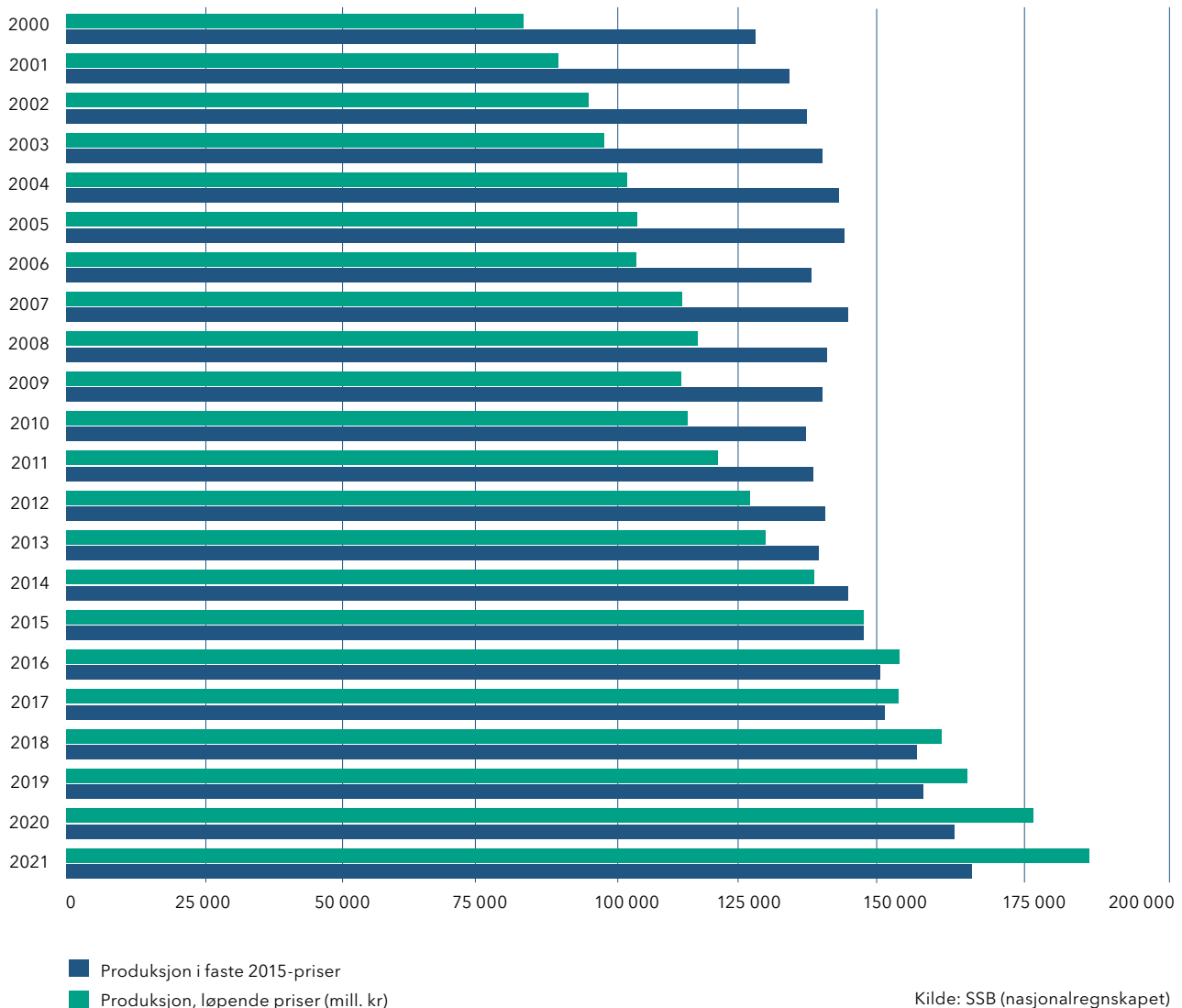

1 149	Produksjon, bearbeiding og konservering av kjøtt og kjøttvarer
413	Bearbeiding og konservering av frukt og grønnsaker
268	Produksjon av vegetabiliske og animalske oljer og fettstoffer
1 246	Produksjon av meierivarer og iskrem
150	Produksjon av kornvarer, stivelse og stivelsesprodukter
480	Produksjon av bakeri- og pastavarer
698	Produksjon av andre næringsmidler
875	Produksjon av fôrvarer
606	Produksjon av drikkevarer
5 885	Samlede bruttoinvesteringer

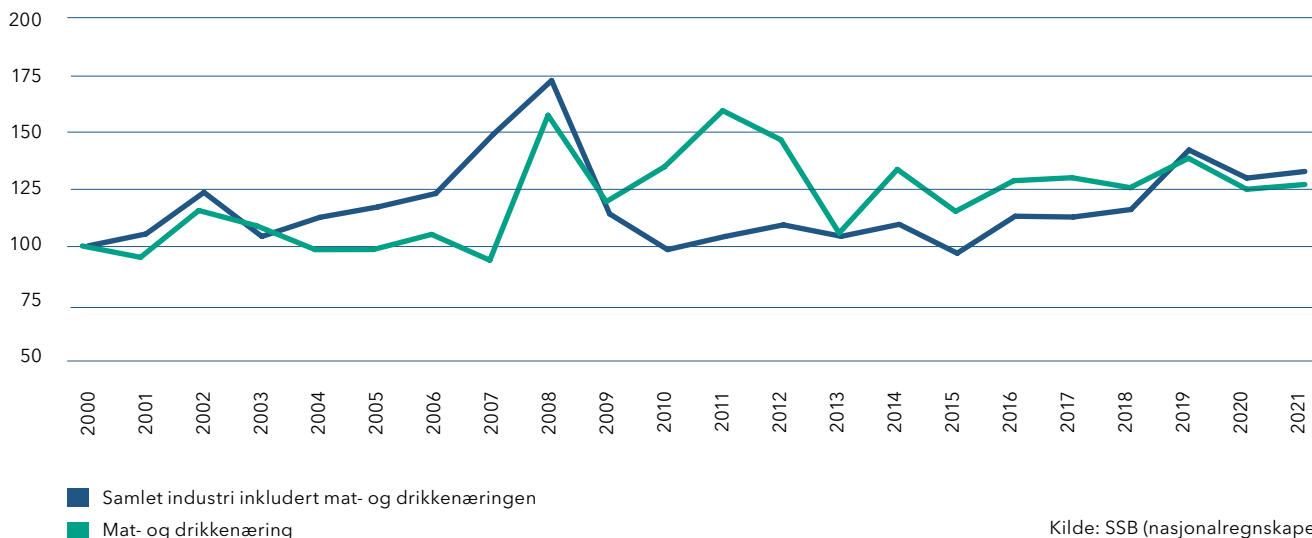
* Tall i mill. kr

Kilde: SSB

Figur 4.1.6: Produksjonsverdi, mat- og drikkenæring

Figur 4.1.7: Investeringsindeks mat- og drikkenæring og samlet industri

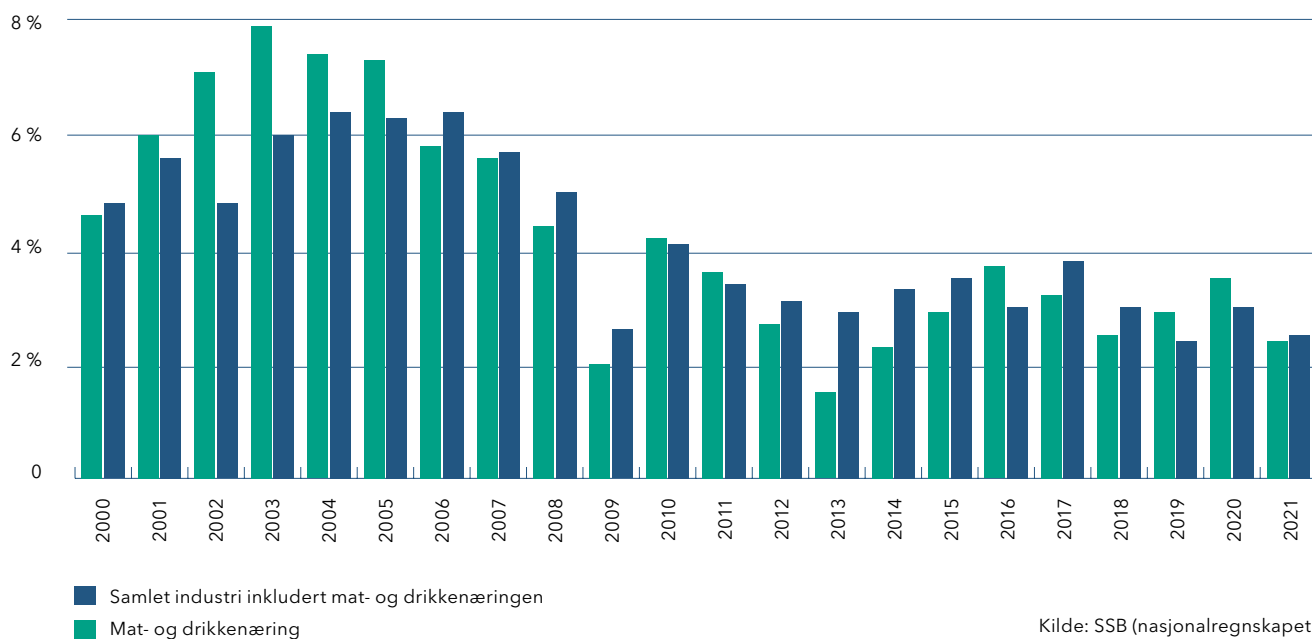

Figur 4.1.7

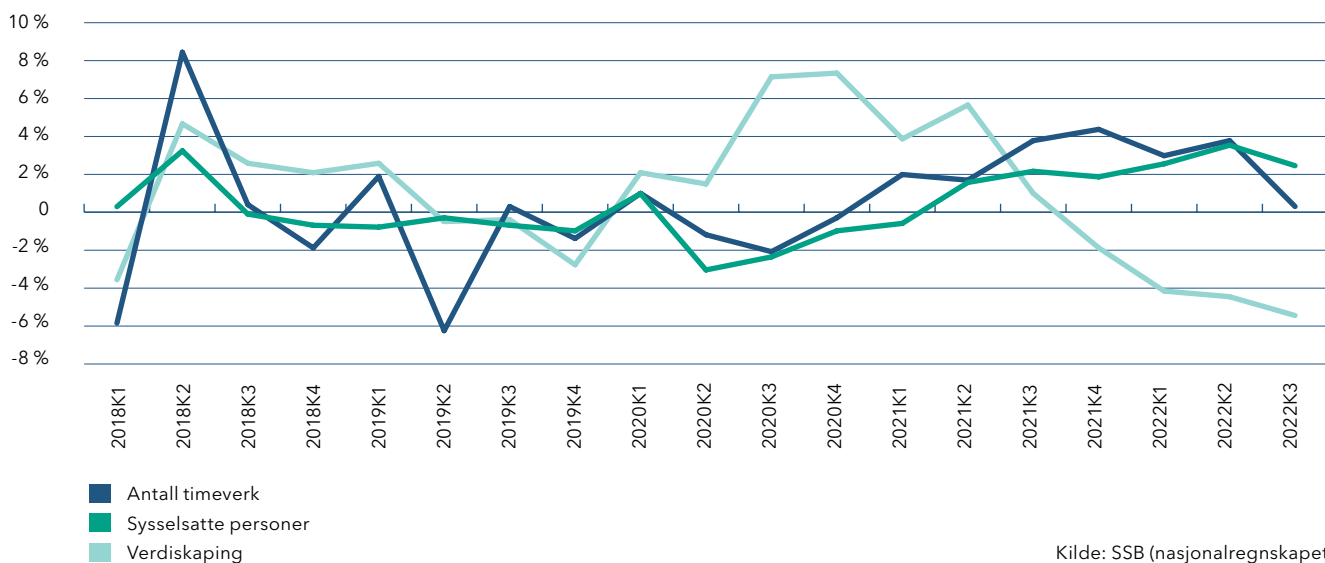
Investeringsnivået for fast realkapital i mat- og drikkenæringen har variert noe fra år til år de siste 20 årene og har vært på mellom 4,5 mrd og 7,5 mrd kroner årlig. For å unngå at kapitalslitet overgår investeringsnivået er det viktig at det over tid satses på investeringer i næringen. Investeringsnivået sammenlignet med industrien totalt sett viser en mindre

sårbarhet for internasjonale hendelser. Ut fra indeksens utvikling er det tydelig at investeringsnivåene i industrien samlet falt kraftig som følge av finanskrisen i 2008. Mat- og drikkenæringen hadde derimot et langt mindre fall, og holdt seg på et høyere investeringsnivå i flere år.

Figur 4.1.8: Driftsresultat som andel av produksjon i basisverdi, mat- og drikkenæring og samlet industri.

Figur 4.1.9: Vekst fra samme kvartal året før, %. (sysselsatte, timeverk og verdiskaping)

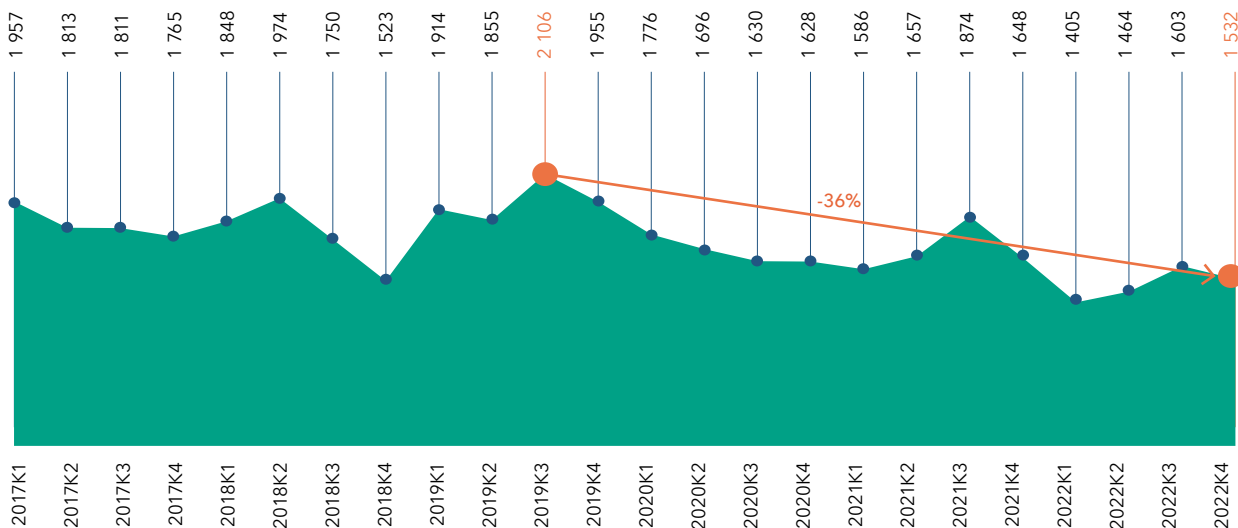
Kilde: SSB (nasjonalregnskapet)

Figur 4.1.9

Effektene fra koronapandemien vises tydelig gjennom en kraftig vekst i verdiskaping etter pandemiens utbrudd. Dette skyldes økt etterspørsel etter mat og drikke som en følge av redusert grensehandel, stengte restauranter og generelt et behov for mer mat i hjemmet. Samtidig ble det vanskeligere for bedriftene å skaffe nødvendig arbeidskraft, særlig fra utlandet. For næringen som helhet resulterte dette i en periode med høyere produksjon og verdiskaping uten at antall sysselsatte har økt av betydning.

Løsningen under pandemien var for mange bedrifter å øke antall timer de ansatte jobbet. Denne effekten kan delvis sees i figuren hvor antall timeverk vokste noe mer enn antall sysselsatte. En slik produksjonsvekst på kort sikt var mulig blant annet på grunn av omdisponering av ressurser til produksjon, heller enn til investeringer. Nedsiden ved en slik nødvendig prioritering er at investeringer blir satt på vent, noe som i det lengre løp kan påvirke fast realkapital negativt.

Figur 4.1.10: Investeringsnivå, faste priser.

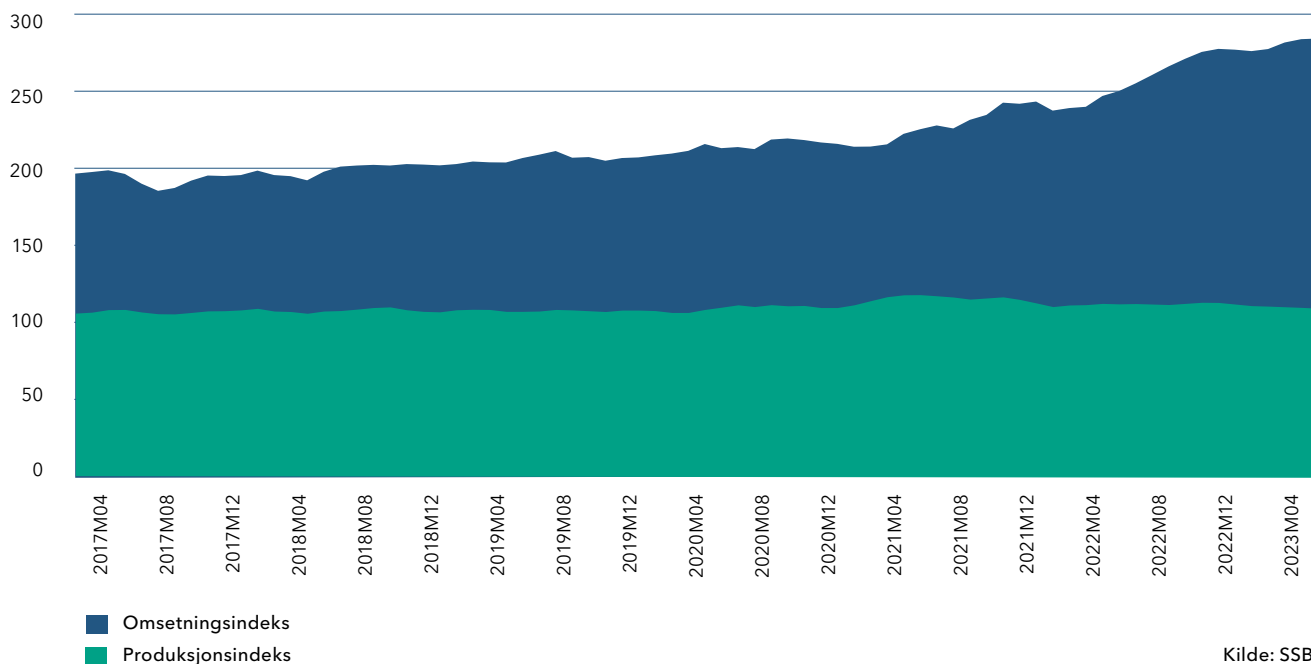
Kilde: SSB (nasjonalregnskapet)

Figur 4.1.10

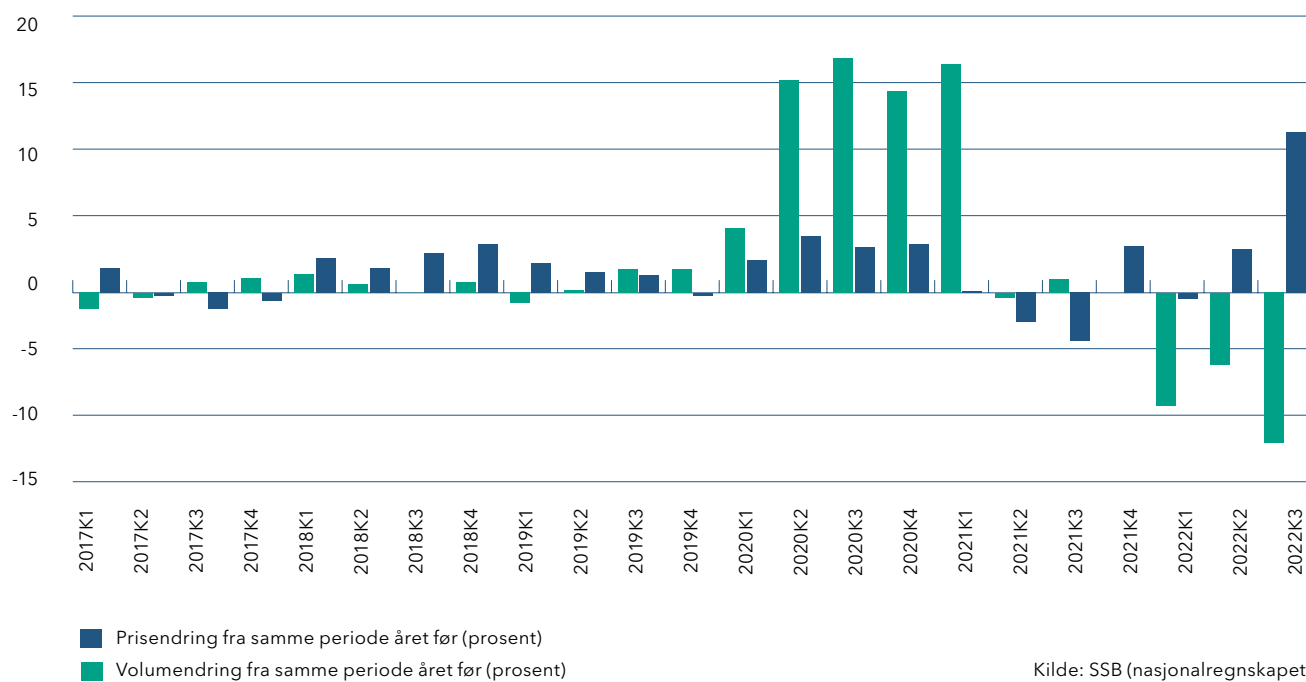
Det har vært en vesentlig nedgang i investeringer siden starten på pandemien, med noen kvartalsvise unntak. En sammenligning av investeringsnivået i 3. kvartal 2019 og 4. kvartal 2022 viser en reduksjon på hele 36 %. Dette utgjør

i underkant av 600 millioner kroner. Trenden med synkende investeringer i mat- og drikkenæringen trenger ikke å bety for mye på kort sikt, men trenden bør snus for å unngå at næringen svekkes på lengre sikt.

Figur 4.1.11: Produksjons- og omsetningsindeks for mat- og drikkenæringen

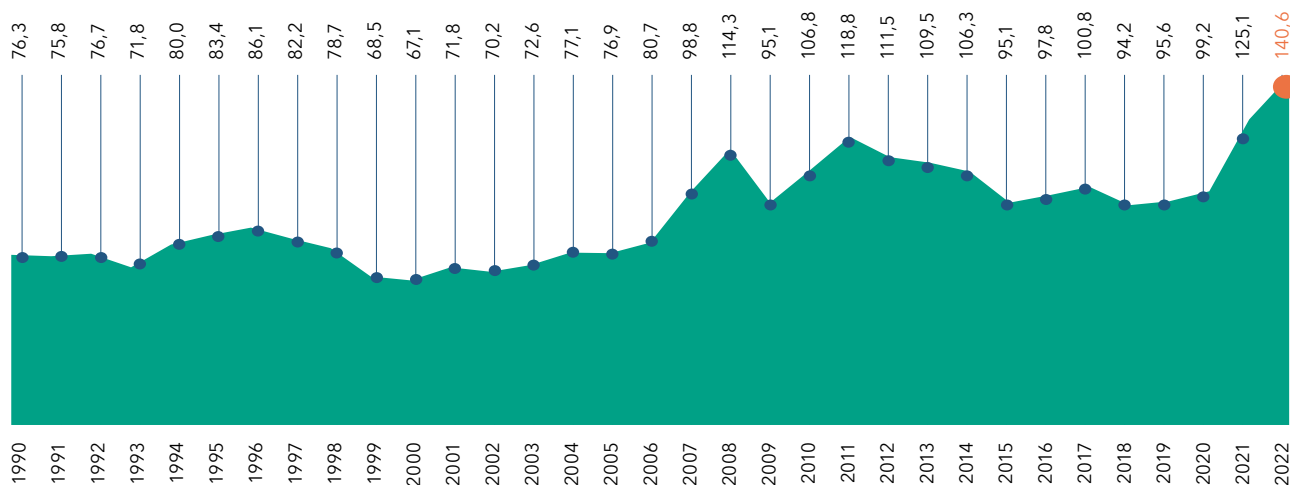

Figur 4.1.12: Årsutvikling, husholdningenes konsum av matvarer og alkoholfrie drikkevarer. Volumendring og prisendring, %.

4.2 Ressurser

Figur 4.2.1: Matprisindeks, FAO, realverdi 2014-2016=100.

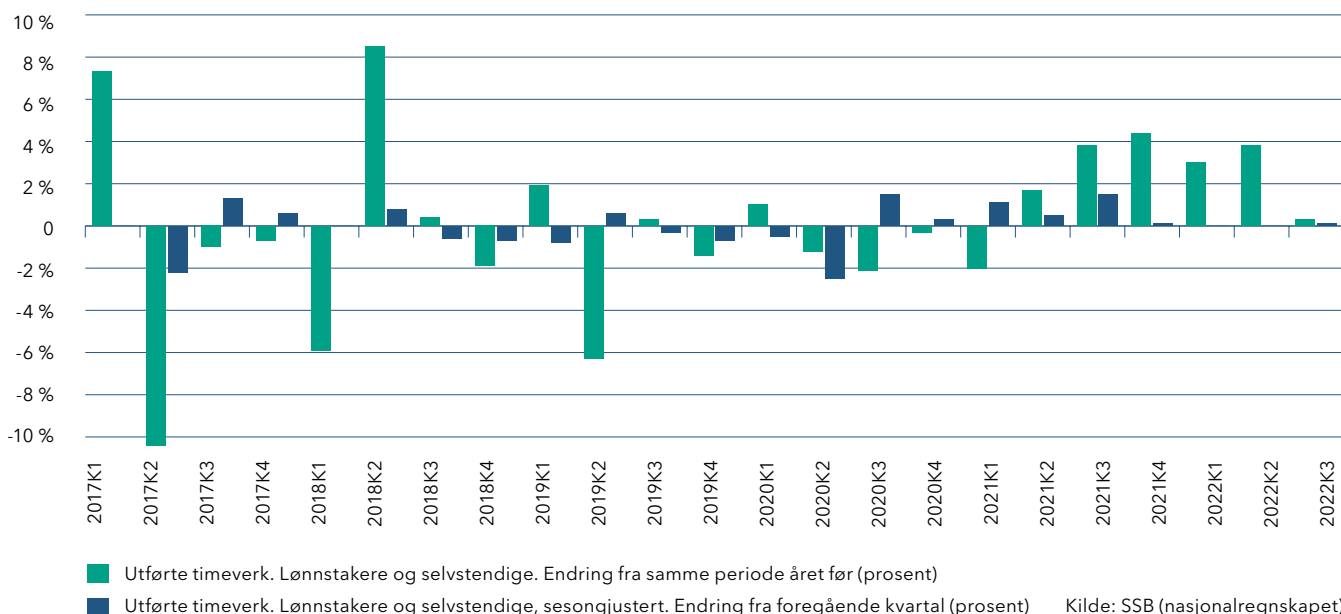
Kilde: Food and Agriculture Organization (FAO)

Figur 4.2.1

Mat- og drikkenæringen er avhengig av et stort tilfang av høykvalitets råvarer som den kan foredle, og henter disse fra både innland og utland. En del viktige innsatsvarer finnes ikke i Norge. Dette gjør at den globale handelen med råvarer også er viktig for mat- og drikkenæringen i Norge. Dette påvirker produksjon og sysselsetting her hjemme. Globale råvaremarkeder har opplevd en periode med høy prisvekst de siste årene, noe som reflekteres i råvareprisindeksen fra

FNs Food and Agriculture Organization (FAO). Indeksen for 2022 totalt sett er rekordhøy, men skjuler også stor variasjon innenfor et år. Råvarekostnaden for varer som påvirkes av krigen i Ukraina har vokst kraftig etter invasjonen i februar 2022, mens andre råvarer har hatt en mer moderat realprisutvikling. De reelle prisene ligger likevel på et nivå over normalt, noe som påvirker lønnsomheten i mat- og drikkenæringen.

Figur 4.2.2: Utførte timeverk, endring fra foregående år og kvartal, %.

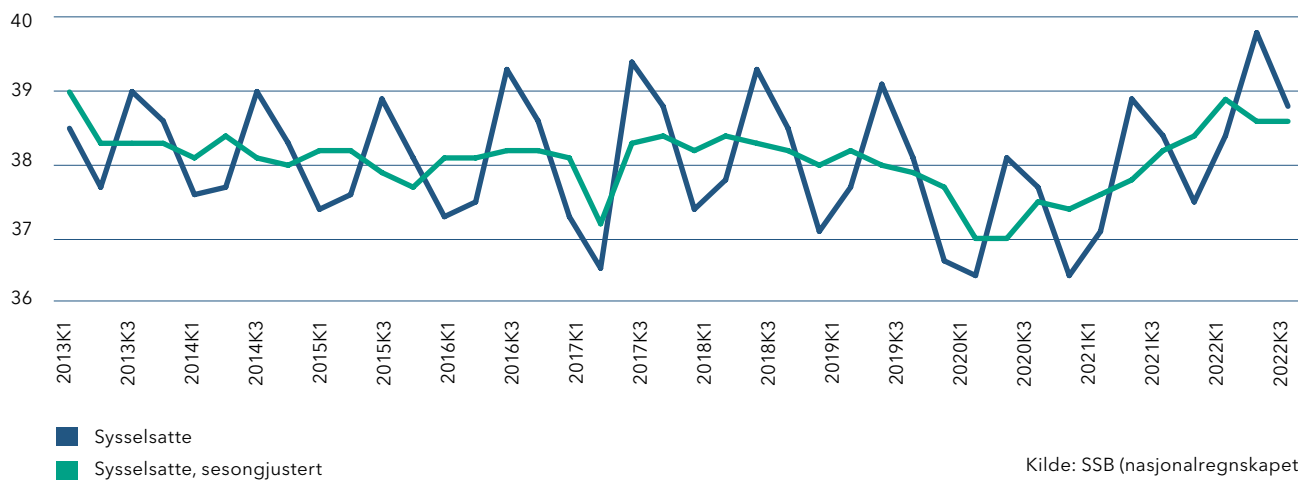

Figur 4.2.2.

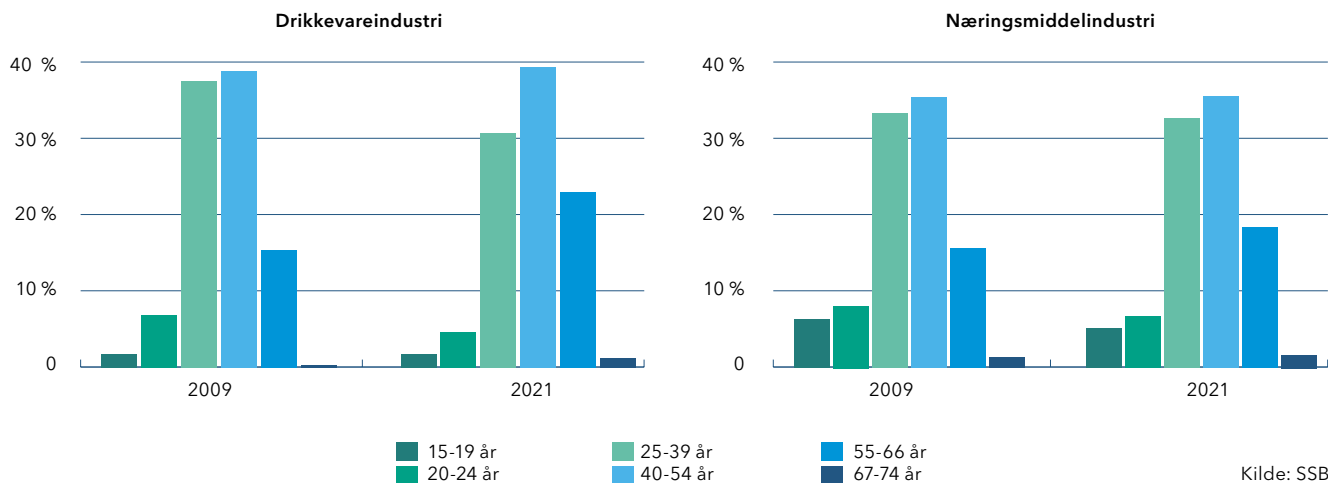
Etter hvert som restriksjonene knyttet til pandemien tok slutt, og samfunnet sakte vendte tilbake til normalen, gikk behovet for arbeidskraft i næringen ned. Redusert etterspørsel gir før eller siden, utslag i behovet for arbeidskraft, og dermed arbeidede timer. Når vi ser på utviklingen i timeverk for mat- og drikkenæringen ser vi at antall arbeidede timer i praksis

har stått på stedet hvil siden 4. kvartal 2021. Årsutviklingen i antall timeverk har vært sterk de tre første kvartalene i 2022 på grunn av etterslep fra økningen i timeverk i siste halvdel av pandemiperioden, men er nede på nær null per 3. kvartal 2022.

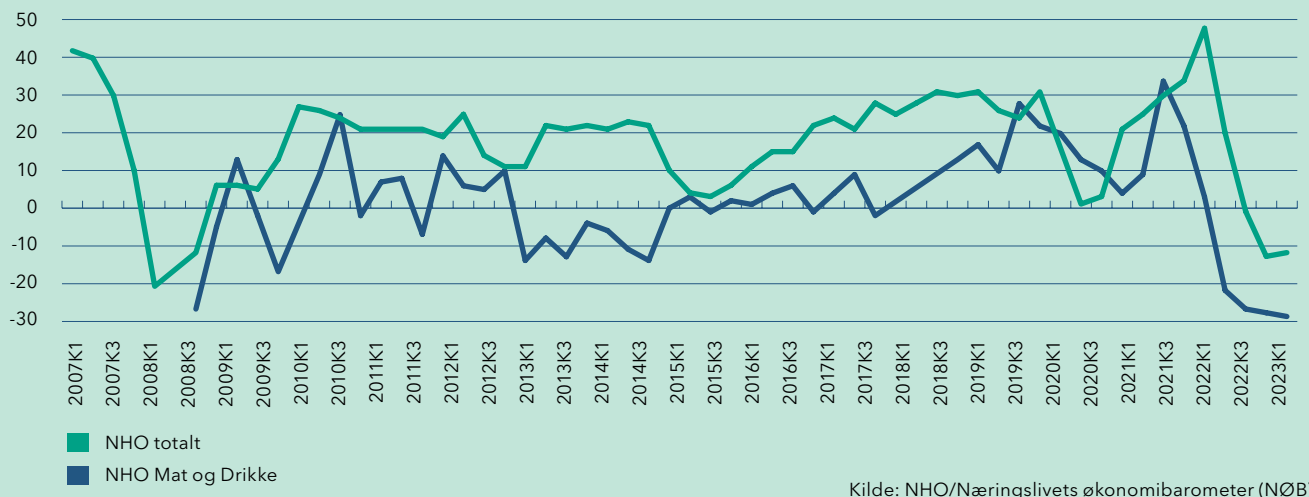
Figur 4.2.3: Antall sysselsatte, lønnstakere og selvstendige (tall i 1000)

Figur 4.2.4: Aldersfordeling av sysselsatte, drikkevareindustri og næringsmiddelindustri.

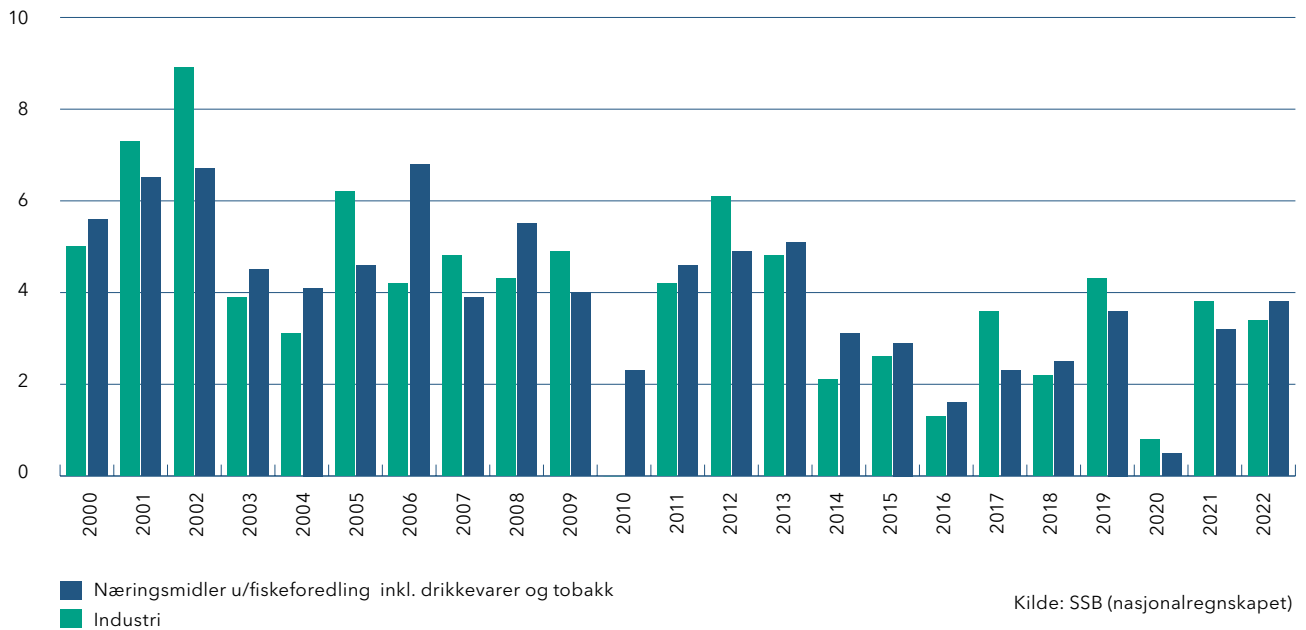

Figur 4.2.5: Markedsutsikter sysselsetting, NHO totalt og NHO Mat og Drikke.

4.3 Konkurranssevne

Figur 4.3.1: Vekst fra året før, lønnskostnader per timeverk, mat- og drikkenæring og industrien som helhet.

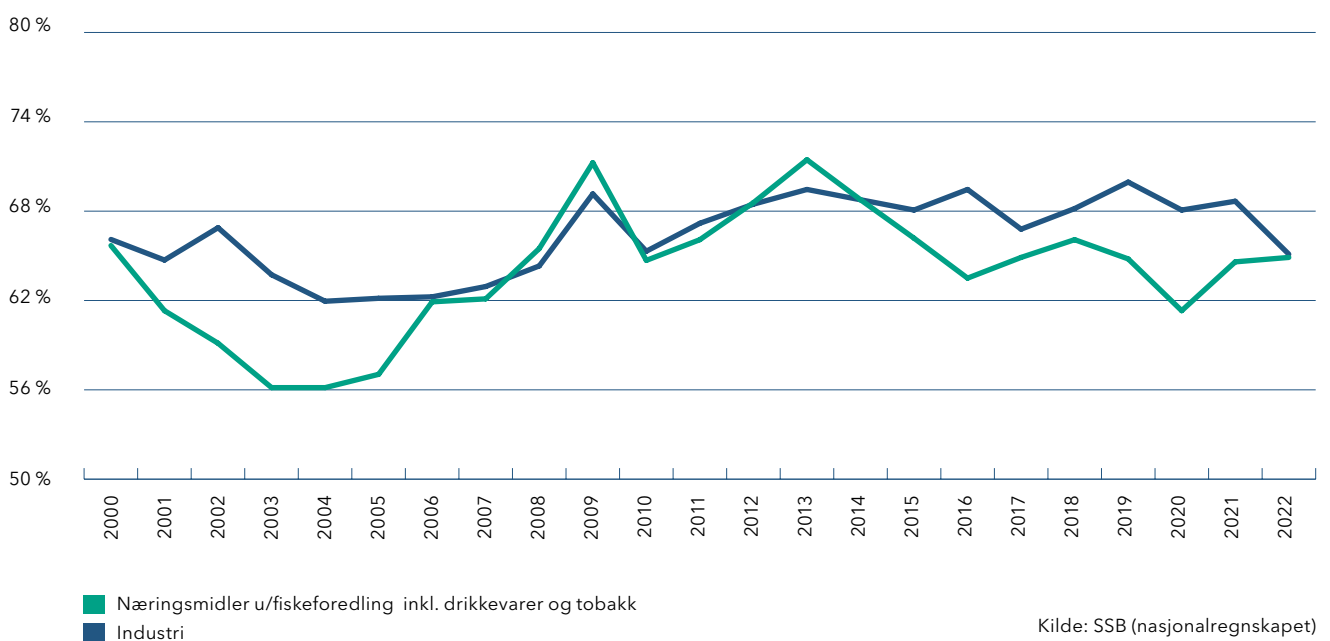

Figur 4.3.1.

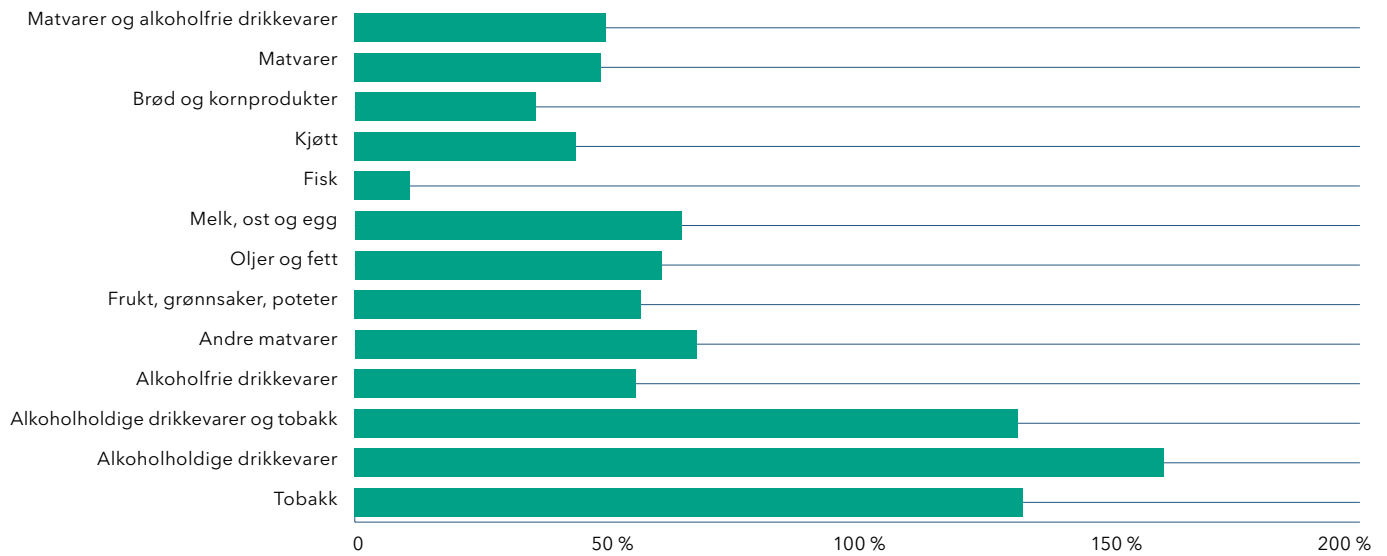
Mat- og drikkenæringens lønnskostnader er sammenlignbare med øvrige industrigrener når det gjelder andelen av verdiskapingen som går til lønnskostnader. Dette reflekteres også i utviklingen av lønnskostnadene, der årlig vekst i lønnskostnadene ligger nær den generelle lønnsveksten i industrien og samfunnet totalt.

I 2022 var lønnskostnadenes andel av bruttoproduktet på 64,9 prosent i mat- og drikkenæringen, nær den langsiktige gjennomsnittsverdien siden år 2000 på 64,0 prosent. Lønnskostnadene per timeverk vokste samme år med 3,4 prosent.

Figur 4.3.2: Lønnskostnader som andel av bruttoprodukt, mat- og drikkenæring og industri.

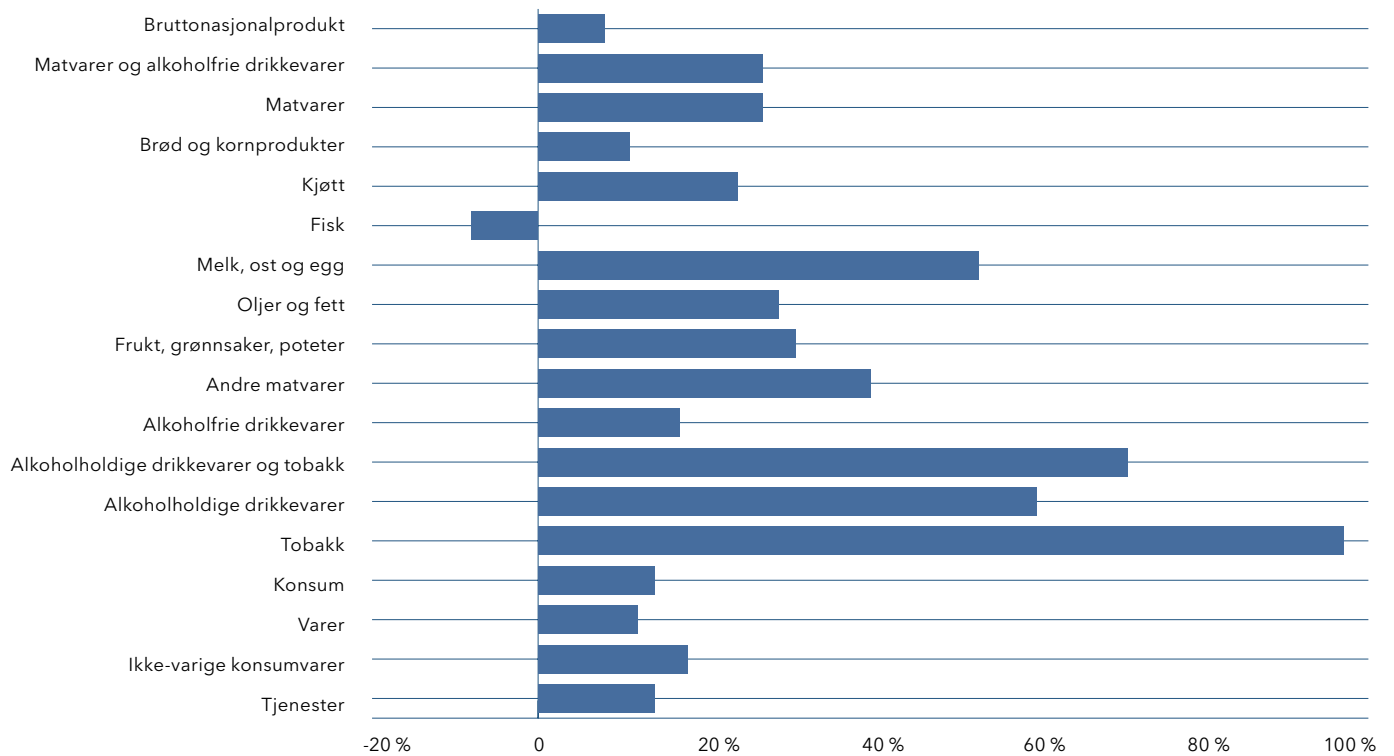

Figur 4.3.3: Prisforskjell mellom Norge og EU27 i prosent, prisnivåindeks. Utvalgte varegrupper, 2021.

Kilde: SSB/Eurostat

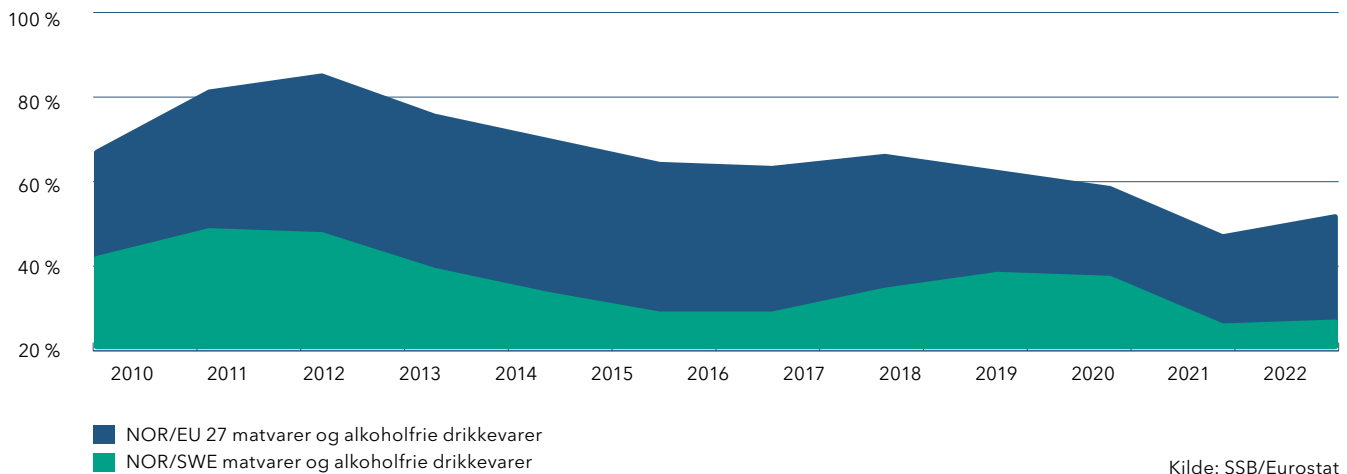
Figur 4.3.4: Prisenivåforskjell mellom Norge og Sverige i prosent. Utvalgte varegrupper, 2021.

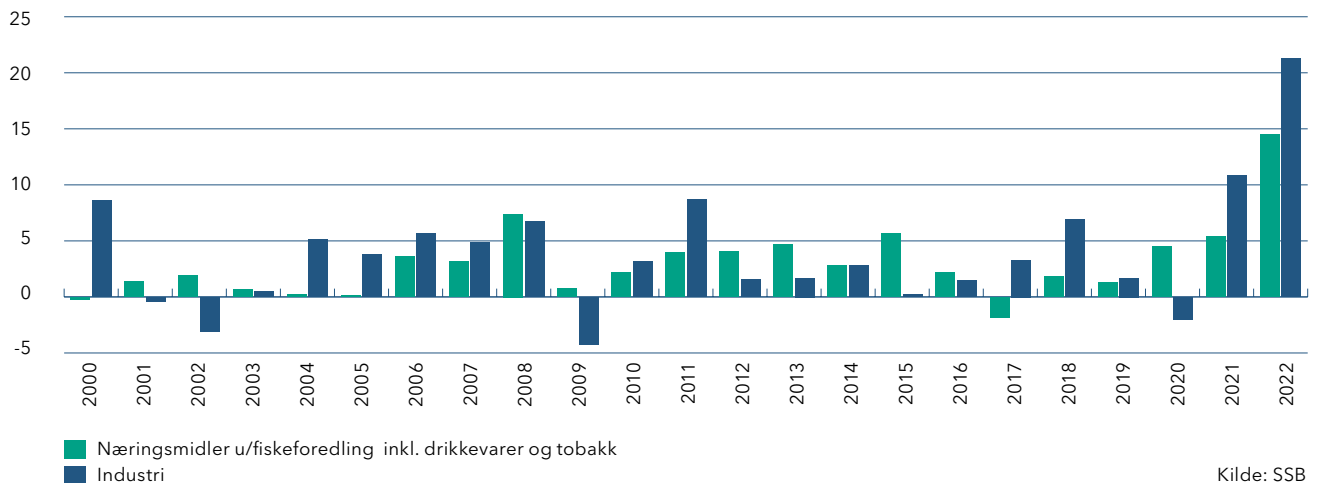
Kilde: SSB/Eurostat

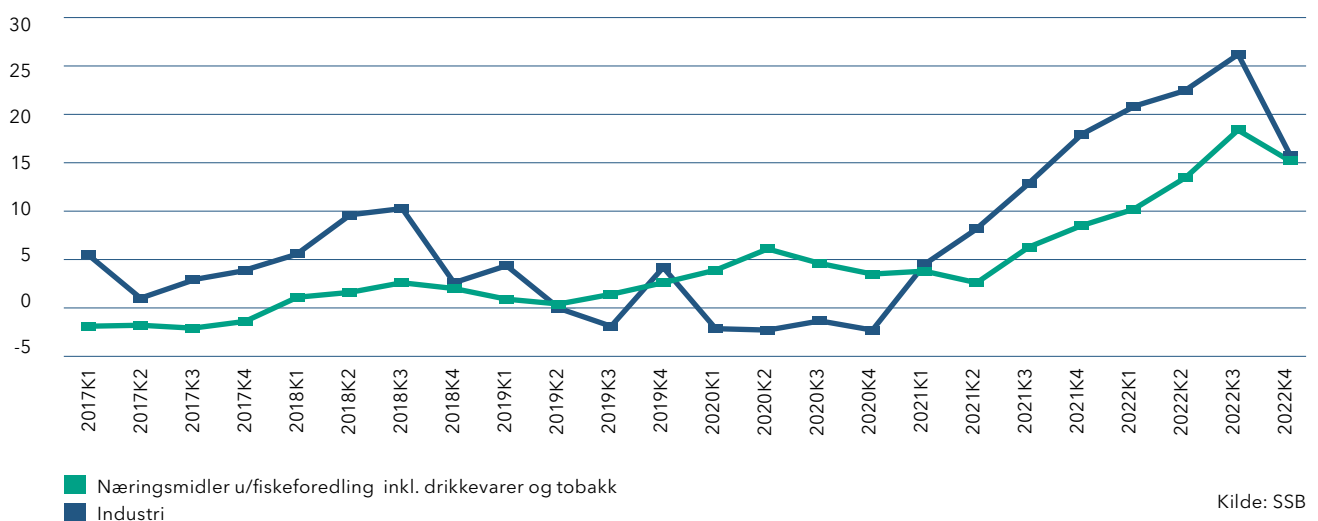
Figur 4.3.5: Utvikling i prisnivåforskjell mot Sverige og EU27, matvarer og alkoholfrie drikkevarer.

Figur 4.3.6: Prisvekst og produktinnsats, årlig.

Figur 4.3.7: Prisvekst og produktinnsats, kvartalsvis. Vekst sammenlignet med samme kvartal året før.

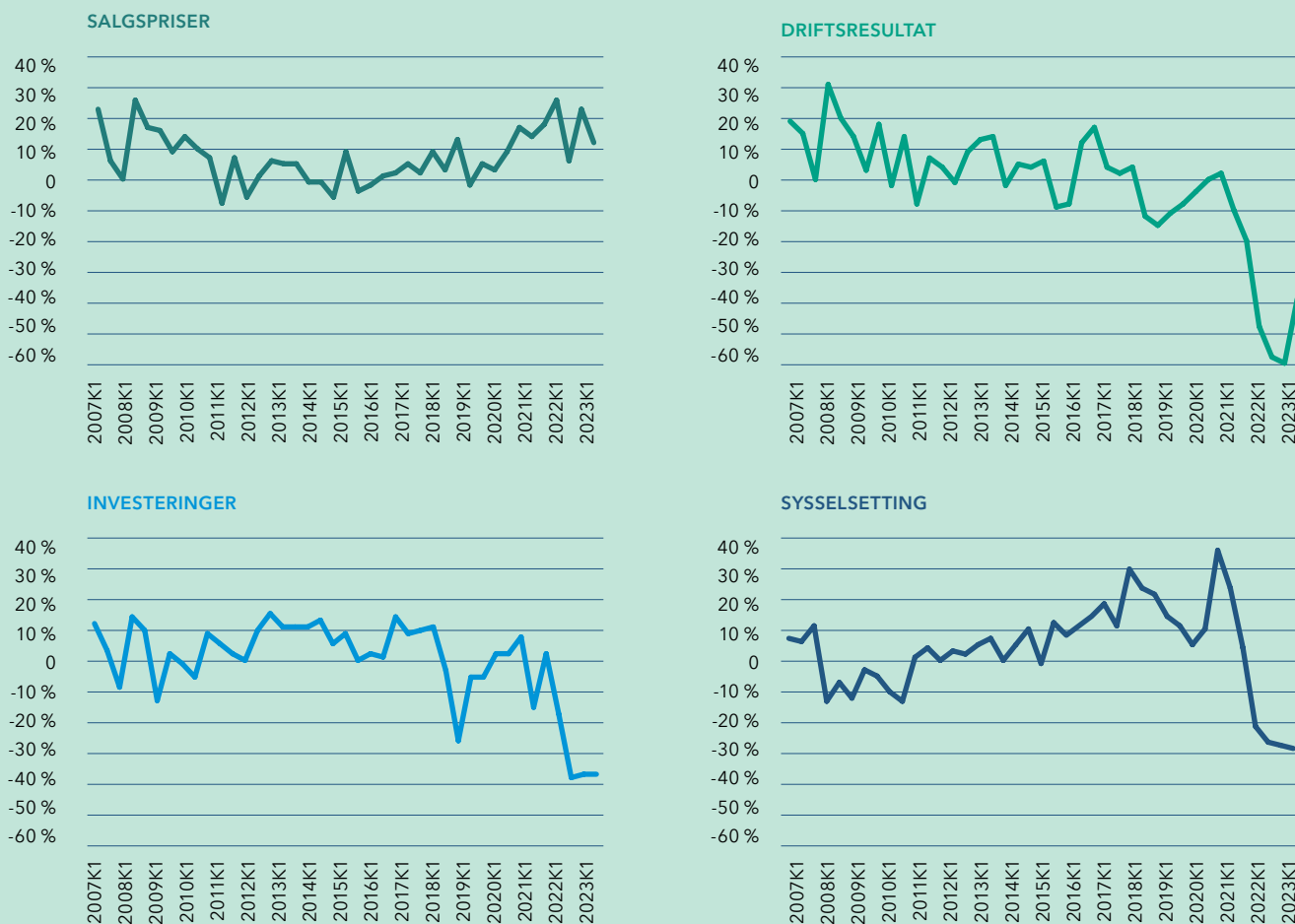

Figur 4.3.8: Markedssituasjon og markedsutsikter, NHO Mat og Drikke, nettotall.

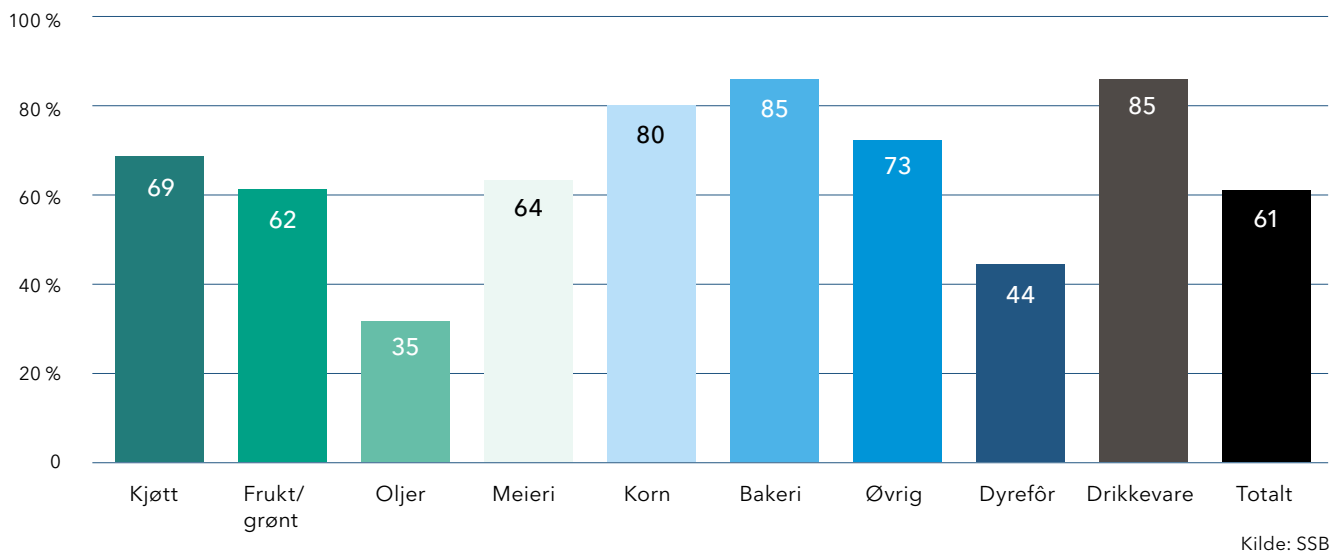
Kilde: NHO/NØB

Figur 4.3.9: Forventninger til de neste seks månedene, NHO Mat og Drikke, nettotall.

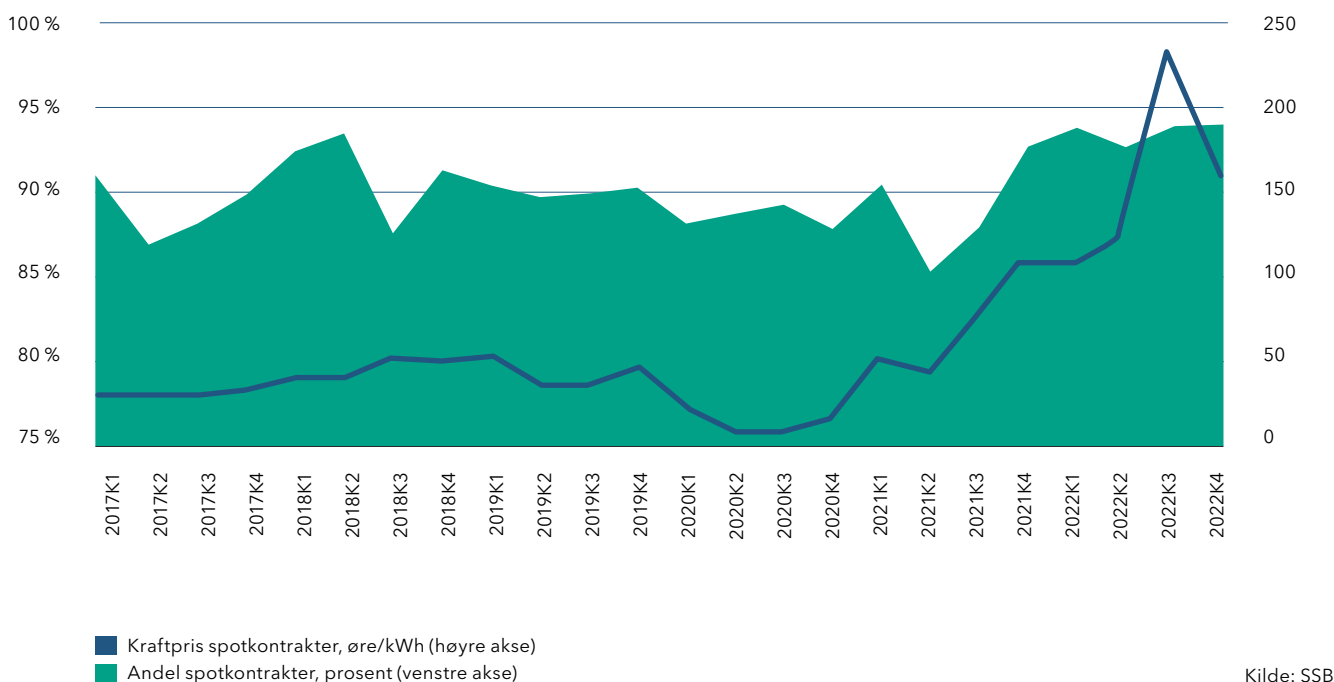

Kilde: NHO/NØB

Figur 4.3.10: Strømandel i energimiksen, mat- og drikkenæringen, 2021

Figur 4.3.11: Andel på spotkontrakter og kraftpris uten avgifter, industri utenom kraftkrevende industri.

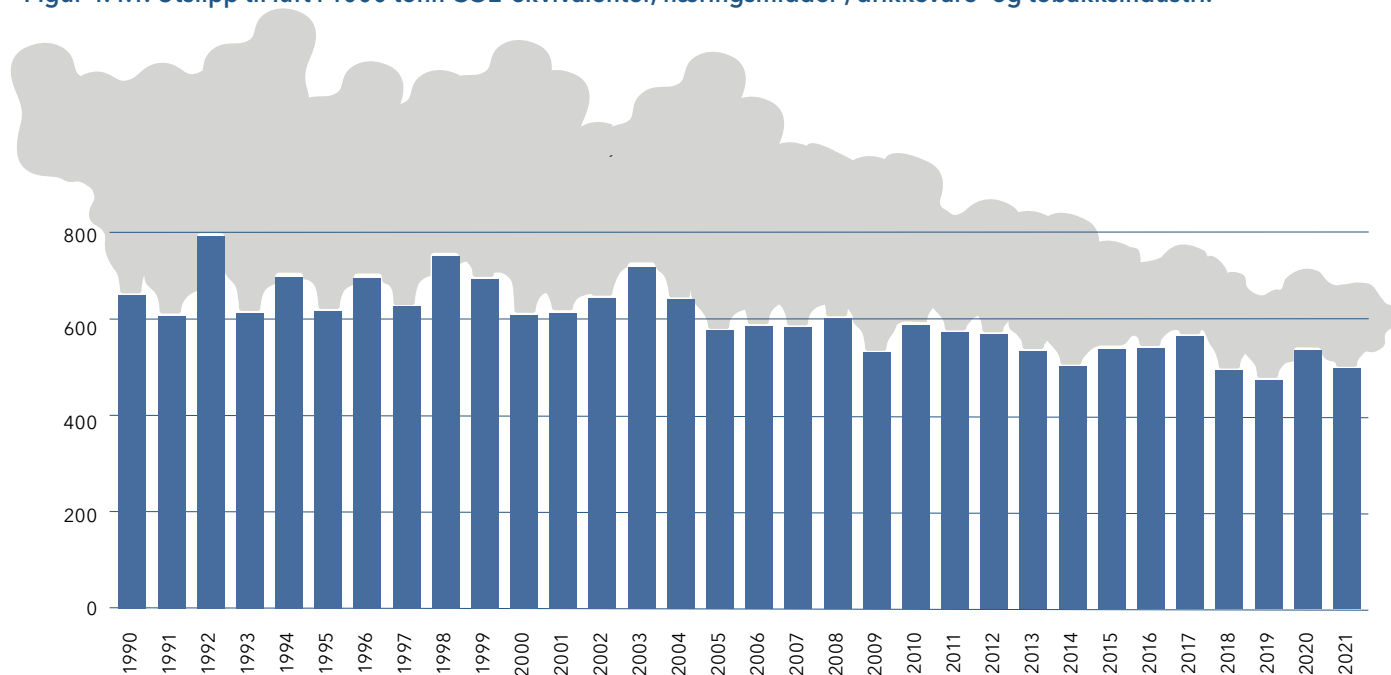
Figur 4.3.11.

Mat- og drikkenæringen er uten tvil en energikrevende næring, hvor elektrisitet er svært dominerende i de fleste av bransjene. Energikostnadene i mat- og drikkenæringen er dermed svært eksponert for svingninger i strømprisen. Eksponeringen blir ytterligere forverret av at de fleste bedrifter tradisjonelt har hatt spotprisavtaler på hele eller store deler av sitt strømforbruk.

Selv med de høye strømprisene i 2021 og 2022 var over 90 prosent av kontraktene tilknyttet vanlige industribedrifter, herunder mat- og drikkeindustri, basert på spotprisen i strømmarkedet. Figuren viser andel av kontrakter som er knyttet til spotprisen på strøm (venstre akse) og kraftprisen på disse spotkontraktene (høyre akse).

4.4 Klima, miljø og areal

Figur 4.4.1: Utslipp til luft i 1000 tonn CO₂-ekvivalenter, næringsmiddel-, drikkevare- og tobakksindustri.

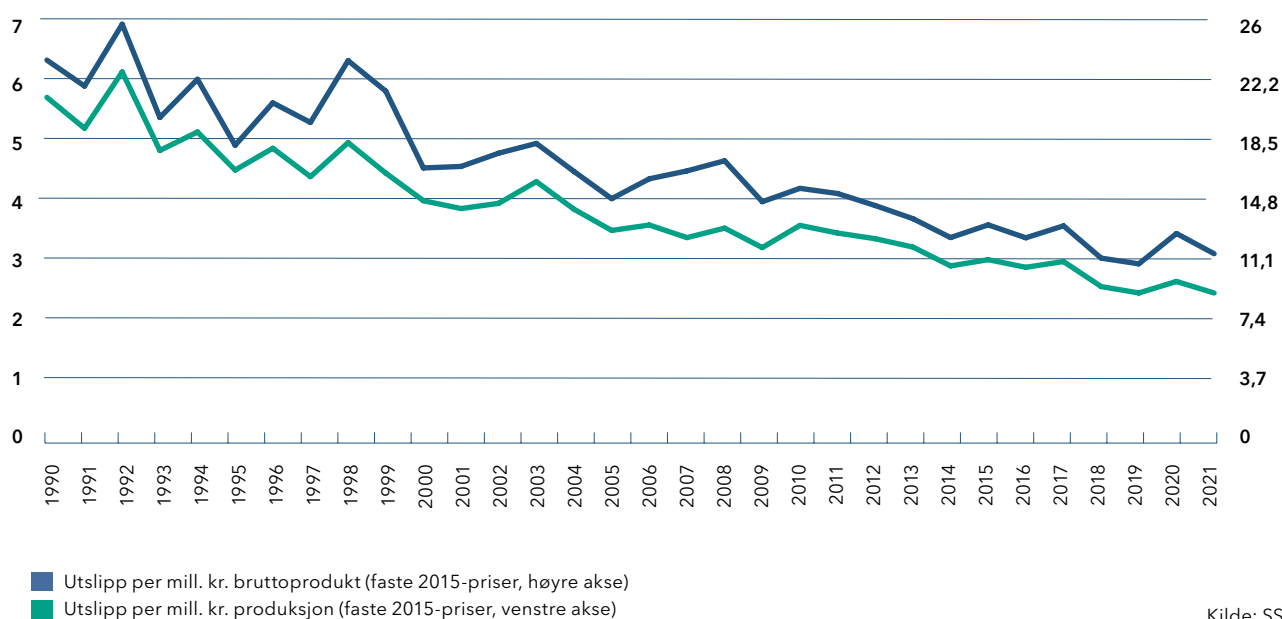
Kilde: SSB

Figur 4.4.1.

For 2021 utgjorde utslipp til luft av karbondioksid (CO₂) fra nærings-, drikkevare- og tobakksindustri kun én prosent av totale utslipp (alle næringer). Dette viser at næringen er langt fra den verste bidragsyteren når det gjelder utslipp.

Utviklingen i utslipp har vært positiv dersom man ser trenden over et lengre tidsperspektiv, men de årlige reduksjonene har vært forholdsvis lave.

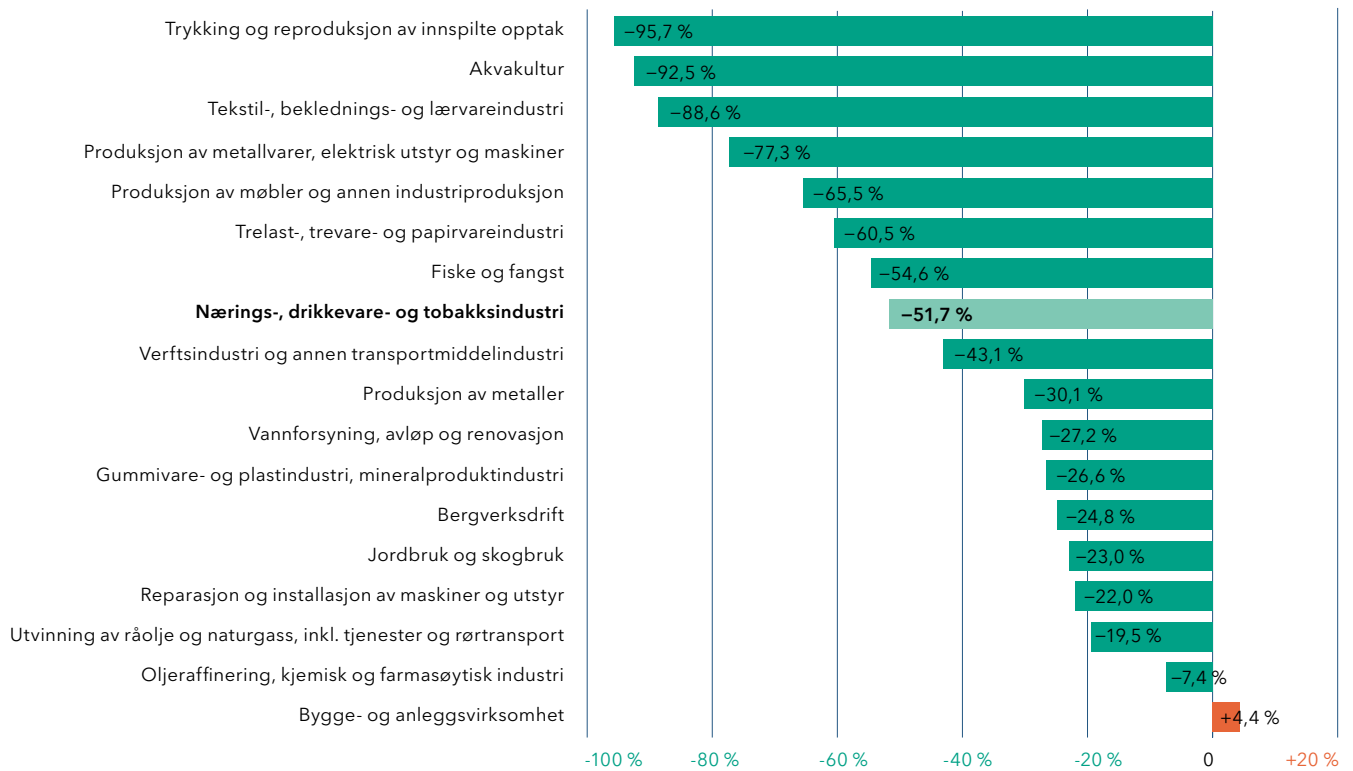
Figur 4.4.2: Utslppsintensitet for mat- og drikkenæringen, målt mot produksjonsverdi og verdiskaping.

■ Utslipp per mill. kr. bruttoprodukt (faste 2015-priser, høyre akse)
■ Utslipp per mill. kr. produksjon (faste 2015-priser, venstre akse)

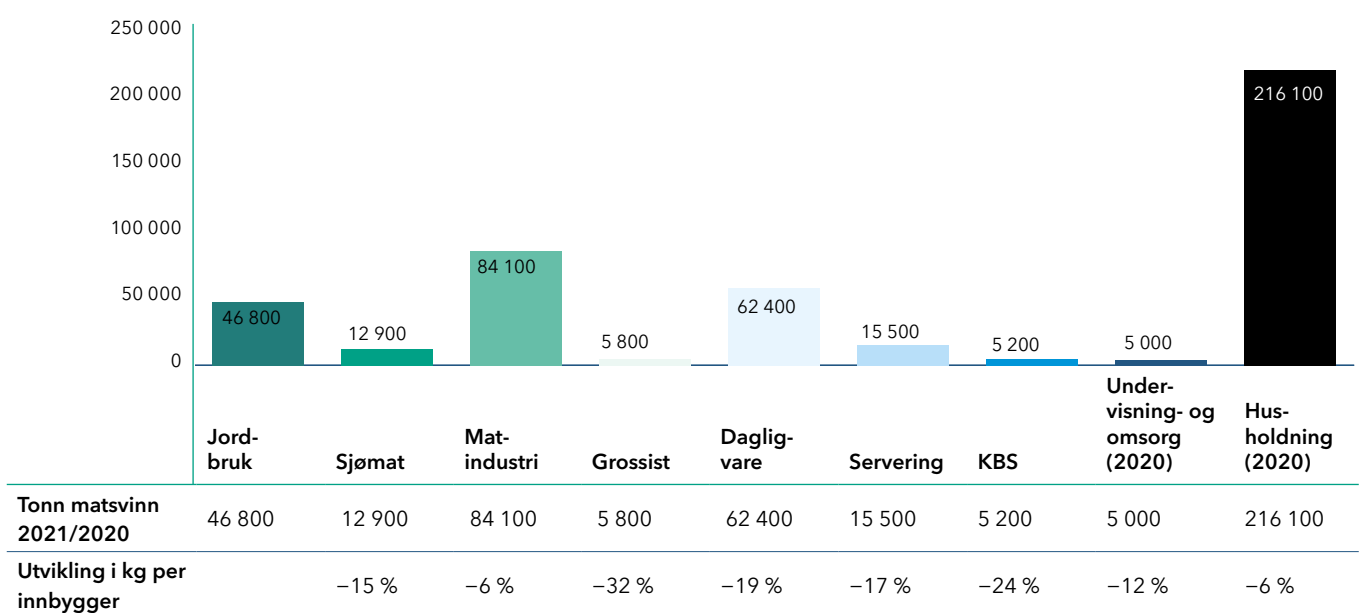
Kilde: SSB

Figur 4.4.3: Reduksjon i utslippsintensitet per million kroner verdiskaping siden 1990, utvalgte industri- og næringsgrener (faste 2015-priser).

Kilde: SSB

Figur 4.4.4: Fordeling av matsvinnet i 2021/2020 og reduksjon målt i kg per innbygger fra 2015 til 2021/2020, fordelt på verdikjedeledd.

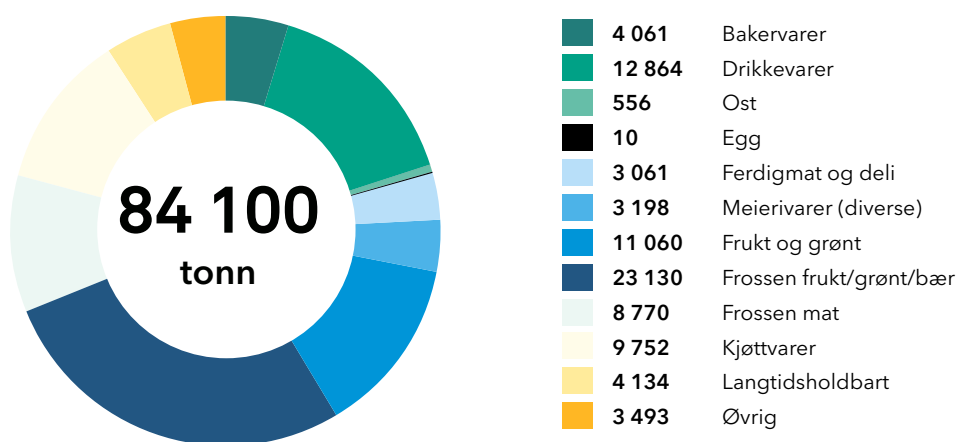
Kilde: Norsus

Figur 4.4.5: Tonn matsvinn og kg matsvinn per innbygger i matindustrien. 2015-2021

Bransje	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Tonn matsvinn	85 900	87 700	85 600	83 000	80 200	86 400	84 100
Kg matsvinn per innbygger	16,6	16,8	16,3	15,7	15,0	16,1	15,6

Kilde: Norsus

Figur 4.4.6: Utvikling i tonn matsvinn i matindustrien 2021, fordelt på varegruppe

Kilde: Norsus

Figur 4.4.7: Jordbruksareal i drift i Norge, dekar

År	Jordbruksareal i drift (dekar)	Prosentvis endring fra foregående år	Endring	
			-%	+%
2015	9 837 005			
2016	9 824 526	-0,13 %	←	
2017	9 840 958	0,17 %		→
2018	9 849 909	0,09 %		→
2019	Tallgrunnlag mangler			
2020	9 863 395	0,14 %		→
2021	9 854 914	-0,09 %	←	
2022	9 845 062	-0,10 %	←	

Kilde: SSB

Figur 4.4.8: Produktivt skogareal i Norge, dekar

	Produktivt skogareal (dekar)	Prosentvis endring fra foregående år	-%	+
2015	70 296 092			
2016	69 861 963	-0,62 %	←←←←←	
2017	69 563 625	-0,43 %	←←←	
2018	70 020 711	0,66 %		→→→→→
2019	Tallgrunnlag mangler			
2020	69 877 543	-0,20 %	←	
2021	69 922 932	0,06 %		→
2022	70 029 100	0,15 %		→

Kilde: SSB

Figur 4.4.9: Jordbruksareal (dekar), etter vekst, statistikkvariabel og år

Bransje	Jordbruksareal 2022, dekar
Jordbruksareal i drift	9 845 062
Fulldyrka jord	8 071 913
Åker og hage	3 297 569
Korn og oljevekstar til mogning	2 836 335
Potet	118 989
Grønfor- og silovekstar	90 098
Grønsaker på friland	84 976
Jordbær	9 386
Andre vekstar på åker og i hage	148 761
Brakk	7 272
Eng til slått og beite	6 547 493
Fulldyrka eng	4 776 096
Anna eng og beite	1 771 397

Kilde: SSB

